

Master in de journalistiek

**De buitenlandse correspondent
in Rusland van 1990 tot 2015**

Masterproef aangeboden door
Elien Decommer
tot het behalen van de graad van
Master in de journalistiek

Promotor: Hedwig DE SMAELE
Academiejaar 2014 – 2015

Voorwoord

Mijn masterproef vormt het sluitstuk voor mijn master in de journalistiek en symboliseert tevens het einde van mijn studiejaren. De totstandkoming van deze masterproef verliep niet altijd even vlot en daarom wil ik via deze weg dan ook een aantal mensen bedanken die mij zijn blijven steunen om dit onderzoek te kunnen afronden.

Allereerst wil ik mijn promotor bedanken voor haar begeleiding, raadgevingen en goede tips. Daarnaast wil ik ook mijn vriend en mijn naaste omgeving danken voor hun onvoorwaardelijke steun en woorden van aanmoediging.

Brussel, 17 augustus 2015, Elien Decommer.

Persartikel

Onderzoek naar de buitenlandse correspondent in Rusland

Al twitterend door Moskou: de buitenlandse correspondent in Rusland

Minder betaald, meer freelance, geringer in aantal en misschien zelfs geen permanent verblijf meer in Moskou, maar toch nog belemmerd door de Russische geheime dienst. Zo ziet de toekomst eruit voor de buitenlandreporter in Moskou. Dat heeft een studie bevonden van de student journalistiek Elien Decommer.

Het onderzoek werd verricht via negen semigestructureerde diepte-interviews met journalisten die werken of hebben gewerkt als voltijds verslaggever in Moskou. Daarbij ging het om de periode 1990-2015. Aan iedere journalist werden dezelfde vragen gesteld waarvan de antwoorden achteraf met elkaar werden vergeleken.

Voor het onderzoek werden er een Franse, twee Vlaamse en zes Nederlandse correspondenten geïnterviewd. Het grootste verschil? De Franse en enkele van de Nederlandse correspondenten werken nog steeds als fulltime verslaggever in Moskou, voor de Vlaamse reporters is dat niet (meer) zo.

Een blanke man van middelbare leeftijd met een diploma

Over het algemeen stelde de literatuur over buitenlandreporters dat een gemiddelde buitenlandse correspondent - en dan niet noodzakelijk voor Rusland - een blanke man is van middelbare leeftijd die een hogere opleiding genoten heeft. In het geval van deze studie ging dat voor de meeste geïnterviewden op, behalve dat er in de bestudeerde groep een vrouwelijke correspondent zat en twee, iets jongere freelancers.

Daarnaast toont de studie aan dat een buitenlandreporter niet langer zomaar een buitenlandreporter meer is: er zijn steeds meer verschillende types van buitenlandse correspondenten. Zo zijn er de klassieke reporters die permanent verblijven in Moskou en werken voor slechts een aantal media uit eigen land (al is dat type correspondent met uitsterven bedreigd), maar heb je aan de andere kant ook reporters die telkens voor een

reportage heen en weer vliegen tussen eigen land en de Russische hoofdstad. Daarnaast zijn er ook de jonge, freelance doe-het-zelvers die crossmediaal werken en het liefst alles zelf realiseren (al dan niet tegen een degelijke vergoeding) en er dan over tweeten.

Tussen de regels door lezen

Internet mag misschien booming zijn in Rusland, toch is het voor een buitenlandse correspondent in Rusland belangrijk om niet alleen Russisch, maar ook tussen de regels door te kunnen lezen. Er is steeds meer informatie beschikbaar in Rusland en er worden meer persberichten uitgestuurd, maar dat wil niet zeggen dat er ook betekenisvolle informatie staat in de berichten, laat staan dat de informatie klopt. Informatie checken, vergelijken, interpreteren en erover discussiëren is dus de boodschap.

Twintig jaar geleden kon de buitenlandreporter wel makkelijker iets aannemen van een Russische bron, want tijdens de beginjaren onder wijlen president Jeltsin kende Rusland zijn grootste persvrijheid tot nu toe. Onder Vladimir ligt dat vandaag helaas anders. Ook de KGB mag in tussentijd veranderd zijn van naam - de Russische geheime dienst gaat nu door het leven als FSB - toch luistert ze nog steeds graag je telefoontjes af of achtervolgt ze je op straat.

Oekraïne, het nieuwe Tsjetsjenië

Ook al doen buitenlandreporters hun werk in Rusland graag en vinden ze journalistiek een fantastisch vak, hun werk is niet altijd zonder gevaar voor eigen leven. Daar waar een decennium geleden Tsjetsjenië een *no go* was voor buitenlandse journalisten, is dat nu eerder voor (Oost-)Oekraïne het geval en dan met name voor Russische onafhankelijke journalisten.

Helaas is het aantal buitenlandse correspondenten in Moskou niet zo groot en is er ook nog niet veel onderzoek naar verricht. Buitenlandse correspondenten ondervinden steeds meer druk, doordat de informatiestroom steeds sneller vooruit gaat, de correspondenten dan ook sneller moeten werken, maar daar niet altijd naar worden betaald. Daarom dat sommige correspondenten verkiezen om de gebeurtenissen van Rusland van thuis uit te volgen, liefst op Twitter en in het Russisch. Al stelt de vaste correspondent in Moskou dat, hoe hard je ook probeert, het nooit hetzelfde is.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING	9
1.1 Indeling masterproef	10
2 LITERATUURSTUDIE.....	11
2.1 TOEGANG TOT INFORMATIE IN RUSLAND	11
2.1.1 Informatietoegang ten tijde van de Sovjet-Unie	11
2.1.1.1 Het ontstaan van de Sovjet-Unie	11
2.1.1.2 De Russische media ten tijde van de Sovjet-Unie.....	12
2.1.2 Informatietoegang na de val van de Sovjet-Unie.....	17
2.1.3 Informatietoegang tijdens Poetins presidentschap.....	20
2.1.3.1 De Russische media in de handen van Poetin	20
2.1.3.2 Staatscontrole mogelijkheden over de Russische media.....	23
2.1.3.3 Toegang tot informatie in het huidige Rusland.....	24
2.1.4 Het profiel van de Russische journalist	25
2.2 DE BUITENLANDSE CORRESPONDENT	30
2.2.1 De typologie van de buitenlandse correspondent	30
2.2.1.1 De opkomst van de buitenlandse correspondent	30
2.2.1.2 De buitenlandse correspondent van de jaren zeventig tot de jaren tweeduizend	31
2.2.1.3 De buitenlandse correspondent nu	31
2.2.2 Het profiel van de hedendaagse buitenlandse correspondent	38
2.2.3 Geografische concentratie en covering van het buitenlandse nieuws.....	41
2.2.3.1 Geografische concentratie	41
2.2.3.2 Covering van het buitenlandse nieuws	42
2.2.3.3 De buitenlandse correspondent in Rusland.....	45
2.2.4 Rolperceptie in journalistieke culturen wereldwijd	46
2.3 BESLUIT LITERATUURSTUDIE	48
3 METHODOLOGIE.....	51
3.1 Onderzoeksvraag en doelstelling	51
3.2 Werkwijze	51

3.3 Theorie over interviews	52
4 ONDERZOEK	55
4.1 Hoofdonderzoeksvraag	55
4.1.1 De correspondenten	55
4.2 Het onderzoek	57
4.2.1 Het profiel van de buitenlandreporter in Rusland	58
4.2.2 De typologie van de buitenlandse correspondent in Rusland	59
4.2.3 Een eventuele voorbereiding	63
4.2.4 Het doelpubliek van de correspondent	64
4.2.6 De gebruikte bronnen	68
4.2.7 Informatietoegang in Rusland	71
4.2.8 Werkethiek	75
4.2.9 Rolperceptie in journalistieke culturen wereldwijd	76
4.2.10 De toekomstvisie en de persoonlijke mening van de buitenlandreporter	77
4.3 Besluit onderzoek	79
5 CONCLUSIE EN DISCUSSIE	82
REFERENTIELIJST	87
BIJLAGE 1: VRAGENLIJST	90
BIJLAGE 2: LIJST MET CODES VRAGENLIJST	95
BIJLAGE 3: TOEGANG TOT INFORMATIE IN RUSLAND EN DE WERKING VAN DE RUSSISCHE PERS VAN 1970 TOT 2000 VOLGENS ZASSOURSKY	96
BIJLAGE 4: GELUIDSFRAGMENTEN EN TRANSCRIPTIES	97

1 INLEIDING

"De wereld was ten tijde van de Koude Oorlog met eenvoudige tegenstellingen gemakkelijk voor te stellen. Zonder omvattend kader dat de wereld van zijn complexiteit ontdoet, blijkt het moeilijk voor de media om over het buitenland te berichten". (Wouters, De Swert & Walgrave, 2009, p. 9)

Rusland heeft een lange geschiedenis op vlak van persvrijheid. Vanaf de revolutie van 1917 tot de regeringsperiode van Gorbatsjov, had de staat de Russische media volledig in zijn greep. Onder Gorbatsjov en Jeltsin ondergingen het politieke landschap en de media van Rusland aanzienlijke veranderingen: met zijn *glasnost* zorgde Gorbatsjov voor meer openheid en met zijn *perestrojka* trachtte hij Rusland opnieuw op te bouwen. Na de val van de Sovjet-Unie en tijdens de eerste transitiejaren onder Jeltsin, kon de Russische pers zich voor het eerst op grote schaal ontwikkelen en uitgaan in de richting die het wilde. De NGO *Freedom House* schreef Rusland tijdens het eerste deel van de jaren negentig zelfs de status 'deels vrij land' toe, terwijl het in de jaren daarvoor de status 'niet vrij' had. Maar in de tweede helft van de jaren negentig verslechterde de Russische economie opnieuw, waardoor heel wat net gestichte media werden overgenomen door oligarchen en de persvrijheid in Rusland er weer slechter kwam voor te staan (Figes, 2014).

Anno 2014 geeft *Freedom House* de Russische persvrijheid een score van 81 (hoe hoger de score, hoe slechter het gesteld is met de persvrijheid), waardoor de Russische Federatie op gelijke hoogte komt te staan met landen zoals Ethiopië en Soedan. In haar index voor persvrijheid wereldwijd, plaatst de NGO *Reporters Without Borders* Rusland in 2014 op plaats nummer 148. Voor 2015 wordt dat plaats 152.

De laatste jaren is Rusland opnieuw een gevaarlijk land geworden voor journalisten: de NGO *Committee to Protect Journalists* (CPJ) stelt dat er sinds 1992 36 journalisten, zowel binnenlandse als buitenlandse, vermoord zijn in Rusland, waarvan volgens *Reporters Without Borders* 5 in 2009. Die laatste organisatie schrijft dat er sinds de aanstelling van Poetin als president in 2000 de dood van op zijn minst 29 journalisten in direct verband kan worden gebracht met hun werk.

In deze masterproef wordt er onderzoek verricht naar de ervaringen van buitenlandse correspondenten in Rusland. In het algemeen is er weinig geweten over buitenlandreporters in Rusland (Weaver & Willnat, 2012). In dit onderzoek wordt er nagegaan wat hun ervaringen zijn, of ze tijdens hun werk op obstakels botsen en wat het profiel is van de buitenlandse correspondent in Rusland.

1.1 Indeling masterproef

Deze masterproef bestaat uit vier grote delen: in het eerste deel wordt de literatuur omtrent de toegang tot informatie in Rusland besproken, worden er verschillende typologieën van buitenlandse correspondenten besproken en wordt er uitleg gegeven over de verschillende rollen in journalistieke culturen wereldwijd. In het volgende deel wordt de methodologie van het gevoerde onderzoek uitgelegd. Daarna komt het daadwerkelijke onderzoek aan bod en in het laatste gedeelte worden de resultaten van het onderzoek besproken en worden die getoetst aan het literatuurgedeelte.

In deze masterproef wordt de Nederlandse schrijfwijze gebruikt om namen en benamingen uit het Russisch weer te geven zoals die voorkwamen in de bestudeerde bronnen. Woorden die voor deze masterproef toch zelf werden vertaald uit het Russisch, worden ook weergegeven volgens de Nederlandse schrijfwijze en werden vertaald aan de hand van het woordenboek Russisch-Nederlands van Honselaar (enkel in de bibliografie wordt de internationale transcriptie gehanteerd).

2 LITERATUURSTUDIE

In de literatuurstudie wordt eerst de toegang tot informatie in Rusland besproken. Vervolgens worden er enkele typologieën van de buitenlandse correspondent besproken en daarna wordt er gekeken naar de verschillende rollen in journalistieke culturen wereldwijd.

2.1 TOEGANG TOT INFORMATIE IN RUSLAND

Dit deel heeft het over de toegang tot informatie in Rusland. Eerst wordt die toegang beschreven ten tijde van de Sovjet-Unie. Daarna gaat het over informatietoegang in Rusland na de val van de Sovjet-Unie. Vervolgens hebben we het specifiek over de toegang tot informatie onder president Poetin.

2.1.1 Informatietoegang ten tijde van de Sovjet-Unie

Om de huidige socio-unieke positie van Rusland en de Russische media beter te kunnen begrijpen, wordt er eerst gefocust op de geschiedenis van het land, en dan vooral in de twintigste eeuw. In het begin van de jaren 1900 stond het land aan de vooravond van een revolutie die de Russische maatschappij en economie voor de komende zeventig jaar zou bepalen.

2.1.1.1 Het ontstaan van de Sovjet-Unie

Het begin van de twintigste eeuw betekende voor Rusland een hele omwenteling met heel wat opstanden en twee belangrijke revoluties, die een einde zouden maken aan de tijd van de tsaar, de tijd van de Russische monarchie, en zouden leiden tot het ontstaan van de Sovjet-Unie.

De eerste revolutie vond plaats in februari 1917 (volgens de juliaanse kalender, Rusland stapte pas in 1918 over op de gregoriaanse kalender) in Petrograd (de toenmalige benaming

voor Sint-Petersburg, dat toen de hoofdstad was van het Russische Rijk). Bijna alle arbeiders van de fabrieken kwamen in opstand tegen de monarchie en het leger. Tegen maart 1917 was tsaar Nikolaj II Aleksandrovitsj gedwongen om troonsafstand te doen (later werden hij, zijn vrouw en kinderen geëxecuteerd) en kwam er een Voorlopige Regering aan de macht die zich afzette tegen alles wat monarchaal was (Figes, 2014).

Op 25 oktober 1917 (juliaanse kalender) voltrok zich een tweede revolutie: de Oktoberrevolutie. De bolsjewieken grepen in Petrograd de macht en stelden Vladimir Iljitsj Lenin aan als voorzitter van de Raad van Volkscommissarissen (de toen zogeheten *Sovnarkom*). De aan de macht gekomen sovjets wilden een nieuw gezag installeren dat een hogere vorm van democratie was: ze wilden het materiële volledig achter zich laten in functie van het proletariaat. Er was geen plaats voor bourgeoisie. Lenin was erop uit alle politieke partijen te vernietigen die tegen de revolutie gekant waren. Langzaam aan ontstond er een politiestaat. De Tsjeka werd opgericht, een nieuw veiligheidsorgaan, dat later zou evolueren in het Comité voor Staatsveiligheid, oftewel de KGB (Brown, 2009; Figes, 2003; Figes, 2014; Golubev A.V., Telicin V.L. & Černikova, T.V., 2007; Smith, 2004).

2.1.1.2 De Russische media ten tijde van de Sovjet-Unie

De hoofdfunctie van de Russische media ten tijde van de Sovjet-Unie bestond erin het regime ondersteunen en versterken. Kritiek publiceren was niet toegelaten, het stond in het totalitaire regime gelijk aan bijdragen tot de val van de Sovjet-Unie (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 16). Gedurende de Sovjettijd bevonden radio en televisie zich voortdurend onder de controle van de KGB. Het Comité voor Staatsveiligheid had daarvoor een sectie die “ideologische afwijkingen” moest tegengaan (Felshtinsky & Pribylovsky, 2008, p. 29). Sovjettelevisie mocht enkel de structuren van de Communistische Partij weerspiegelen, andere, tegenstrijdige visies werden tegengehouden (Hutchings & Rulyova, 2009, p. 4; Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 19). De Communistische Partij hanteerde de media om de ideeën van het communisme op te leggen aan het volk en om zo het volk, de “homo Sovieticus”, te onderwijzen en om het succes van het regime aan te tonen (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 23). Kandidaten om te werken voor sovjetmedia werden ook altijd eerst afgestemd met de KGB (Felshtinsky & Pribylovsky, 2008, p. 43). Alle radio- en televisieredacteurs moesten lid zijn van de Communistische Partij en werden tevens

opgeleid, getraind en geselecteerd door de Partij (de Smaele & Vartanova, 2007). Het regime probeerde een “infosfeer” te creëren, waarbij de toestroom van nieuws en visies uit het buitenland werd gecontroleerd. Massamedia maakten op zich deel uit van een groter project, namelijk van totalitarisme (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995).

2.1.1.2.1 De Russische media onder Stalin

Op 25 mei 1922 kreeg Lenin een beroerte en raakte hij deels verlamd. Het was Jozef Vissarionovitsj Stalin die hem opvolgde. Stalin sloeg een andere richting in dan Lenin: hij creëerde een systeem van terreur en een cultus van de leider. Stalin was ervoor om 'socialisme in een land' uit te bouwen. De leider van Georgische afkomst wilde zoveel mogelijk samenbrengen, van grond laten bewerken door meerdere personen tot verschillende gezinnen laten samenwonen in eenzelfde woning. De maatschappij moest zo publiek mogelijk worden, het privaat leven hield op met te bestaan. De pers werd hoofdzakelijk gebruikt om boodschappen van Stalin te verspreiden en om mensen zwart te maken die niet akkoord gingen met het beleid van het sovjethoofd (Figes, 2014).

In de jaren '30 werden de Russische media nog steeds volop gebruikt om de staat te propaganderen. Zo liet Stalin slechte recensies publiceren over culturele aangelegenheden die hij afkeurde. Kranten schreven voor hoe je je moest gedragen in de sovjetmaatschappij. Figes (2014) schrijft dat Stalin stilaan paranoïde werd met de gedachte dat 'zijn vijanden overal' waren. De jaren 1937-1938 staan bekend als de jaren van De Grote Terreur, waarin Stalin het gemunt had op zijn eigen collega's en mensen uit zijn naaste omgeving liet verdwijnen. Hij creëerde een politiestaat.

Maar de Tweede Wereldoorlog zorgde ervoor dat de Russen zich weer meer betrokken voelden bij hun regering, omdat ze voor hetzelfde doel stredden. Op het einde van de oorlog waren er meer Westerse invloeden aanwezig in Rusland, zoals Westerse boeken, films en winkels. Toch was de hoop van de Russische bevolking voor meer openheid tevergeefs: in 1945 keerde Stalin terug naar zijn uiterst steng en strikt regime (Figes, 2014).

Tijdens de Koude Oorlog volhardde Stalin in zijn missie om alle Westerse invloeden uit Rusland te bannen: zo werden kranten gecensureerd, het Staatmuseum voor Moderne

Westerse Kunst werd gesloten en Russische wetenschappers die hun onderzoeksresultaten deelden met Amerikaanse collega's werden beschuldigd van ongehoorzaamheid. De schrik voor buitenlanders zat er goed in bij de Russische bevolking: in februari 1947 vaardigde de sovjetleider een wet uit die het huwelijk met buitenlanders verbood. Informatie van buitenaf mocht het land niet binnen. Buitenlandse kranten, magazines en boeken werden slechts in “beperkte oplage” geïmporteerd en buitenlandse radiozenders werden geblokkeerd. Niet enkel informatie afkomstig vanuit het buitenland werd wantrouwig behandeld, nationaal nieuws werd tevens grondig gecontroleerd. Geheimzinnigheid was de norm, openheid de uitzondering. Russische journalisten werden zorgvuldig geselecteerd en onderwezen, hadden slechts een beperkte toegang tot informatie en zelfs in die informatie werd er grondig gefilterd alvorens te worden gepubliceerd (de Smaele & Vartanova, 2007; de Smaele, 2008; Figes, 2014).

2.1.1.2.2 Chroesjtsjov en de Russische media

Stalin kwam onverwacht te overlijden op 5 maart 1953. Nikita Sergejevitsj Chroesjtsjov volgde hem op als staatshoofd van de Sovjet-Unie. Op 25 februari 1956 hield Chroesjtsjov een speech waarin hij de gruwelijkheden van het Stalin-beleid voor het eerst publiek bekend maakte aan het volk¹. De speech zorgde ervoor dat velen hun vertrouwen verloren in de Russische regering (Figes, 2014).

Maar met Chroesjtsjov kwam er meer openheid in de sovjetmaatschappij en meer toegang tot informatie, al maakte niet iedereen daar gebruik van: door de terreur van het Stalinistisch regime hadden gewone Russen te veel schrik om open en kritisch te spreken. Na al die lange jaren van terreur had de bevolking geleerd om te zwijgen en zich geen vragen te stellen over de autoriteiten. Toch werd de sovjetpers toen nog altijd aangewend om staatspropaganda te verspreiden, maar de Russen geloofden hun eigen pers niet meer: onder Chroesjtsjov hadden ze meer toegang tot (illegaal) gekopieerde kranten en radiofrequenties uit het buitenland - die niet langer werden tegengehouden - waar ze echt nieuws vernamen (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014).

¹ Die speech bereikte trouwens de Westerse wereld, maar op een verstoorde manier: de Amerikaanse veiligheidsdienst CIA slaagde er niet in om de volledige transcriptie van Chroesjtsjov zijn speech in handen te krijgen. De veiligheidsdienst stelde vervolgens een eigen aangepaste versie op en voedde die aan de Westerse media via het Italiaanse nieuwsagentschap ANSA (Davies, 2008, p. 226).

Zo ontstond er tijdens de jaren zestig een ondergrondse beweging om aan meer en andere informatie te raken. Er was het fenomeen 'samizdat', 'zelf uitgeven', waarbij geschriften, teksten, tot zelfs hele boeken werden uitgetypt en met de hand doorgegeven (Brown, 2011, p. 539; Waegemans, 2002, p. 401). Een vergelijkbaar fenomeen was 'tamizdat', 'daar uitgeven', waarbij werken die niet mochten worden gepubliceerd in de Sovjet-Unie in het buitenland werden gedrukt in het Russisch. Sommige van die werken kwamen uiteindelijk toch terecht in de USSR. Die werken lezen was strafbaar en ze verspreiden vormde een ernstig misdrijf. Al bij al was het fenomeen van de 'samizdat' groter dan dat van de 'tamizdat', waardoor ook meer politiek, democratisch en revolutionair getinte teksten werden verspreid (Waegemans, 2002, p. 402). 'Samizdat' en nog andere ondergrondse media waren de beginselen van een onafhankelijke publieke sfeer. Daarnaast waren hun ontwikkeling en overleving een teken van het regime zijn zwakheid en onvermogen om deze bedreigingen weg te werken (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 34). "In no other country did literature attain as much authority - as the voice and conscience of the people - as it did in Soviet Russia". (Figes, 2014, p. 360).

2.1.1.2.3 Op naar *glasnost* en *perestrojka*

De vernedering van de Cubacrisis in 1962 zorgde ervoor dat Chroesjtsjov uit zijn functie werd gezet. De jaren die erop volgden - onder achtereenvolgens Leonid Iljitsj Brezjnev, Joeri Vladimirovitsj Andropov en Konstantin Oestinovitsj Tsjernenko - betekenden een stagnatie voor Rusland. Russische radio en televisie werden extreem gecentraliseerd. De functie van de massamedia was nog steeds propaganda: televisieprogramma's werden nooit live uitgezonden en dienden hoofdzakelijk om de mening van de Partij te weerspiegelen. Er was geen plaats voor puur entertainment (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014).

Het is in maart 1985 met Michail Sergejevitsj Gorbatsjov dat er voor het eerst een Partijleider aan de macht kwam in de Sovjet-Unie die geen carrière had gemaakt onder Stalin. Hij was tevens de eerste Partijleider sinds Lenin met een universitair diploma en de jongste voorzitter sinds Stalin. Met zijn periode van *glasnost* (informatieopenheid, transparantie) en *perestrojka* (hervorming, wederopbouw van de Sovjet-Unie) bracht Gorbatsjov economische, politieke en sociale hervormingen teweeg in Rusland (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014; Flores, 2006; Fontaine, 2007; Waegemans, 2002).

Gorbatsjov doelde er met *glasnost* op dat de regering gevoelige informatie sneller publiek moest maken. Daarmee bedoelde hij informatie over het heden (informatie over de economie, misdaad, corruptie, de oorlog in Afghanistan), maar ook informatie over de donkere periodes uit de sovjetijd (de Smaele & Vartanova, 2007; Elst, 2005; Flores, 2006). In 1987 kwamen er voor het eerst live-uitzendingen op televisie (zie de tabel in **bijlage 3**). De Russische bevolking had daarvoor nog nooit kunnen kijken naar ongecensureerde programma's (de Smaele & Vartanova, 2007). Aanvankelijk moest de *glasnost* top down gericht zijn, van de Partij naar de massamedia. Maar de massamedia veranderden zelf, ze werden diverser en onafhankelijker. De *glasnost* evolueerde naar een bottom up (de Smaele & Vartanova, 2007). Voor het eerst verzwakte de macht van de Partij over de pers (Zassoursky, 2004). "By relaxing censorship, *glasnost* meant that the Party lost its grip on the mass media, which exposed social problems previously concealed by the government (poor housing, criminality, ecological catastrophes, etc.), thereby undermining public confidence in the Soviet System". (Figes, 2014, p. 394) Ten tijde van de *glasnost* nam het aantal krantenabbonementen met miljoenen toe en stuurden kijkers meer en meer lezersbrieven naar televisiezenders. Publieke deelname groeide. De *glasnost* zorgde ervoor dat er onafhankelijke, publieke instellingen konden ontstaan (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014).

Onder Gorbatsjov zag de eerste wet in de Sovjet-Unie het leven die vrijheid van massamedia zou garanderen: op 12 juni 1990 nam de Communistische Partij de Wet op de Pers en Andere Massamedia aan, deze trad in werking op 1 augustus 1990. De wet vormde een wettelijke fundering voor persvrijheid in Rusland en verzekerde - indirect - Russische burgers het recht op informatie. De wet verbande preventieve censuur door de overheid en verklaarde dat de media vrij waren (artikel 1); het liet om het even welke organisatie, politieke partij, groep of volwassen individu toe om een massamedium op te richten en te beheren; het verbood monopolieposities (artikel 7); het zorgde ervoor dat ieder geregistreerd mediaorgaan het recht had om te werk te gaan, maar registratie was verplicht (artikel 8); het liet de overheid niet langer toe zich te mengen in het journalistieke werk (de Smaele & Vartanova, 2007; Pei, 1994). Maar op 14 juli van datzelfde jaar vaardigde Gorbatsjov ook een decreet uit volgens hetwelk radio en televisie onafhankelijk moesten zijn van politieke en publieke organisaties, maar ze ook niet mochten evolueren in de propaganda-instrumenten van de werknemers van het medium. Het decreet betekende een stapje terug in de Russische persvrijheid (de Smaele en Vartanova, 2007).

Met zijn *perestrojka* wilde Gorbatsjov aanvankelijk het sovjetsysteem verbeteren en de Russische economie doen heropleven door een grotere verantwoordelijkheid te leggen bij economische leiders en industriesectoren zelf, maar het zou uiteindelijk leiden tot de omverwerping van de Sovjet-Unie (de Smaele & Vartanova, 2007; Elst, 2005; Flores, 2006; Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995).

It will take many decades for the Russians to be cured of the social traumas and pathologies of the Communist regime. Politically the revolution may be dead, but it has an afterlife in the mentalities of the people swept up in its violent cycle of one hundred years. (Figes, 2014, p. 422)

2.1.2 Informatietoegang na de val van de Sovjet-Unie

"Throughout the final years of the Gorbachev administration and during the first years under Yeltsin, the press was a genuinely independent institution and, in an environment of weak political authority and a chaotic economy, had enormous power". (Zassoursky, 2004, p. 16)

In juni 1991 stortte de Sovjet-Unie in elkaar en Gorbatsjov stond zijn plaats als staatshoofd af aan Boris Nikolajevitsj Jeltsin, de eerste vrij verkozen president van de Russische Federatie (Figes, 2014; Waegemans, 2002). Ter vervanging van de wet van Gorbatsjov in 1990, kwam er op 27 november 1991 ook een Wet op Massamedia, de eerste van haar soort in de Russische Federatie. Deze wet trad in werking op 8 februari 1992. Ze versterkte het verbod op censuur (artikel 3) en garandeerde ongelimiteerde - tenzij bij uitzondering van reeds bestaande wetgeving - vrijheid om informatie te zoeken, te verkrijgen, te produceren en te verspreiden; om mediabedrijven op te richten, te bezitten, te gebruiken en te beheren; om technische apparaten en materiaal, onbewerkte goederen en materialen voor de productie en verspreiding van massamediaproducten voor te bereiden, te verkrijgen en te opereren (de Smaele & Vartanova 2007; Law of the Russian Federation on Mass Media via IPF). Grote delen van die wet werden ook opgenomen in de Russische grondwet, aangenomen via een nationaal referendum op 12 december 1993. Volgens die grondwet heeft iedereen het recht op vrijheid van meningsuiting en vrijheid om gedachten en ideeën te verspreiden; het recht om informatie te zoeken, te ontvangen en vrij door te geven, te verspreiden en te creëren. De grondwet garandeert vrijheid van de pers en verbiedt censuur (artikel 29) (de Smaele &

Vartanova, 2007; Elst, 2005; Zakonodatel'stvo Rossijskoj Federacii o sredstvach massovoj informatsii, 1993).

De jaren '90-'92 worden wel eens 'het gouden tijdperk' van de Russische pers genoemd. Het was de periode van de 'eerste privatisering' van de massamedia: er ontstonden nieuwe platformen, zoals nieuwe televisiekanalen en radiostations (Zassoursky, 2004). En er kwamen heel wat nieuwe krantennamen op de markt: zo waren er onder andere nieuwe, Russische politieke en economische kranten (een volledige nieuwigheid op de Russische markt), maar ook magazines. Ondergrondse kranten werden ofwel publiek, ofwel stierven ze uit (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995).

Toch ondervonden journalisten in de jaren negentig dat ondanks de net verworven rechten het niet makkelijk was om in Rusland als persorganisatie te bestaan: drukwerk was duur en het aantal abonnees op Russische kranten en tijdschriften daalde (Malfliet, 2004, p. 67). De gehele geschreven pers werd voortaan onderworpen aan de wetten van de markt – vraag en aanbod – en kreeg het daardoor niet makkelijk te verduren (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 38).

Voor televisie was dat niet zo, omdat het moeilijker was om voor dat medium nieuwe wetten op te stellen. Televisie zorgde nu voor eenheid op het gebied van informatie, de tijd van de grote Russische kranten en tijdschriften was voorbij (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 38).

Zassoursky (2004) besluit dat er drie fases waren in de vorming van het nieuwe Russische mediasysteem (zie tevens de tabel in bijlage 3): de jaren '92 en '93 waren de jaren van politieke opstand en de eerste economische problemen voor de Russische media. In '94 en '95 heerste er een tijdelijke politieke stabilisatie in Rusland. Een aantal mediabedrijven deden toen de boeken toe en de Russische commerciële pers ontwikkelde zich snel. In 1995 en 1996 vormde zich het propagandasysteem voor de presidentsverkiezingen van '96: zo werd op 1 april 1995 ORT gelanceerd (wat later Pervyj kanal zou worden, of Eerste kanaal), tevens het begin van de mediaholding van de Russische oligarch Boris Abramovitsj Berezovski. Jeltsin had hem gevraagd om een nieuwsplatform uit te bouwen voor de presidentsverkiezingen en in ruil daarvoor zou Berezovski het oliebedrijf Sibneft krijgen (nu deel van Gazprom). In 1996 werd Jeltsin herkozen als president van de Russische Federatie. Daarbij bleek duidelijk dat de

mediaberichtgeving een gigantische invloed had gehad op de verkiezingscampagne en Jeltins populariteit een enorme boost had gegeven. In de jaren nadien groeiden de massamedia uit tot de belangrijkste wegen voor politieke communicatie.

Daar waar de media een onafhankelijke rol hadden gespeeld in de eerste helft van de jaren negentig, deden ze dat niet meer in de tweede helft. Ook al was de communistische censuur afgeschaft, er werd nu vanuit privékapitaal veel controle uitgeoefend op de Russische pers. Die controle was veel doordringender dan om het even welke vorm van censuur en werd ideologisch en psychologisch ook meer geaccepteerd. Massamedia werden overgedragen aan oligarchen - de bekendsten daarvan zijn Boris Abramovitsj Berezovski van ORT en Vladimir Aleksandrovitsj Goesinski van Nezavisimoe televidinije (NTV, Onafhankelijke televisie) - en zo ontstonden er mogelijkheden om opnieuw politieke druk uit te oefenen op de media. De Russische pers werd weer een propaganda-instrument, ditmaal niet enkel van de regering, maar ook van private eigenaars die hun eigen politieke belangen en hun eigen agenda naar voor wilden schuiven (de Smaele & Vartanova, 2007; Hutchings & Rulyova, 2009, p. 8; Malfliet, 2004, p. 67; Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 37; Zassoursky, 2004, p. 29).

De jaren negentig betekenden misschien wel het einde van het Communistische regime en het begin van een nieuw tijdperk, toch liet de val van de Sovjet-Unie een grote leegte achter bij de Russische bevolking. Zo was de Russische bevolking teleurgesteld om te zien dat de verdwijning van het communisme andere problemen niet deed verdwijnen. Ook was ze niet tevreden over de nieuwe regering haar beleid. En tevens was de Russische bevolking teleurgesteld in de media, omdat ze die onbekwaam vond om hun waakhondfunctie uit te oefenen: de Russische media zorgden niet voor goede, gebalanceerde verslagen over gebeurtenissen in eigen land. Hun situatie en functie in het sociale leven werden weer bepaald door krachten van buitenaf (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 41). "The peoples of the former U.S.S.R. ... do not 'naturally' live in democracy; for them, it is the result of a violent struggle which is far from finished and which requires a theoretical 'thinking out.'" (Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995, p. 94)

2.1.3 Informatietoegang tijdens Poetins presidentschap

Zoals vastgelegd in artikel 1 uit de Russische grondwet van 1993, is Rusland een democratie. Verspreiding van de democratie hangt samen met de verspreiding van de vrijheid van de pers, een vrije pers is een essentieel onderdeel van een democratie (de Smaele, 2004; de Smaele, 2006).

"Although modern Russian journalism has transformed from being a state job (Soviet era) to a market freelance position (post-Soviet era), it is mostly unchanged in its political subordination". (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 267)

Rusland heeft altijd al een cultuur van geheimhouding gehad in plaats van transparantie. Ondanks de Wet op de Massamedia, geldt er in het Rusland van nu nog een cultuur van geheimhouding. Bepaalde informatie die relevant is voor het publiek is nog steeds niet verkrijgbaar. Vooral pure feiten, cijfermateriaal en documenten zijn moeilijk te bemachtigen. Nu is er wel veel Russische pers, maar weinig onafhankelijke pers. Censuur heeft verschillende vormen en is in post-communistisch Rusland aanwezig als een beperkte toegang tot informatie. Volgens de massamediawet zouden de media gelijk moeten zijn, maar bij voorkeur worden sommige media 'meer gelijk' behandeld dan andere en genieten ze meer privileges dan andere. Russische journalisten worden onderverdeeld in 'de onze', journalisten van staatsmedia, en in 'de hunne', journalisten van andere media. Daar waar er tijdens de Sovjet-Unie 'geen democratie' en 'geen persvrijheid' was, heerst er in post-communistisch Rusland een 'gedeeltelijke democratie' en een 'gedeeltelijke persvrijheid'. Russische massamedia blijven in de handen van de overheid een instrument (de Smaele, 2004; de Smaele, 2006). "A democratic government is not a guarantee for the absence of censorship. New and fragile democracies are especially vulnerable to censorship". (de Smaele, 2004, p. 67).

2.1.3.1 De Russische media in de handen van Poetin

In 1996 maakte Jeltsin gretig gebruik van de massamedia om zijn verkiezingscampagne te steunen en hij deed dat opnieuw in 1999 om zijn opvolger voor te stellen: Vladimir Vladimirovitsj Poetin (de Smaele, 2006). Tijdens zijn eerste ambtstermijn als president,

streefde Poetin ernaar de Russische media te verenigen tot één breed front om zo meer controle te kunnen uitoefenen op de regionale media en journalisten en zich te kunnen ontdoen van kritische stemmen (Coalson, 2001; d'Hamecourt, 2014).

In die eerste ambtstermijn, spande Poetin samen met het Kremlin een ware strijd aan tegen de onafhankelijke Russische media in de handen van oligarchen. Die strijd kende enkele stappen, waarvan de meesten zich vooral voltrokken begin jaren 2000 (Felshtinsky & Pribylovsky, 2008; Malfliet, 2004).

In februari 2000 startte - toen nog waarnemend - president Poetin zijn aanval tegen het mediaconcern van oligarch Vladimir Aleksandrovitsj Goesinski. Onder dat mediaconcern vielen onder andere het onafhankelijke televisiekanaal NTV, maar ook de krant Segodnja, enkele politieke magazines en de radio-omroep Echo Moskvj. Uiteindelijk leidde de aanval ertoe dat Goesinski een overeenkomst ondertekende waarin hij al zijn aandelen in Media Most overdroeg aan Gazprom Media, een deel van het Russische oliebedrijf Gazprom, dat een gasmonopolie heeft in Rusland en nauwe banden onderhoudt met de regering (de Smaele, 2006; de Smaele & Vartanova, 2007; De Standaard - ZOOM. Media-most. Overname op zijn Russisch, 2000; De Standaard - Goesinski doet afstand van NTV-aandelen, 2001; Felshtinsky & Pribylovsky, 2008; Malfliet, 2004; NRC Handelsblad - Kritische NTV laat zich niet zomaar wurgen, 2001).

Naast Goesinski's mediaconcern, probeerden Poetin en het Kremlin ook Boris Abramovitsj Berezovski zijn televisiekanaal ORT in handen te krijgen. In januari 2001 droeg Berezovski zijn ORT-aandelen over aan Roman Arkadjevitsj Abramovitsj. Later in 2002 herdoopte Abramovitsj Berezovski's vroegere ORT tot Pervyj Kanal, de nu nationale televisiezender (de Smaele, 2006; de Smaele & Vartanova, 2007; Felshtinsky & Pribylovsky, 2008).

2.1.3.1.1 De herziening van de mediawetgeving

Van 23 tot 26 oktober 2002 gijzelden enkele Tsjetsjeense rebellen honderden burgers in het Moskouse Doebrovka-theater. Bij de reddingsoperatie kwamen een honderdtal gegijzelden om wegens het gas dat door de veiligheidsdiensten was gebruikt. Vlak daarna wijzigde de Russische overheid haar mediawetgeving: de nieuwe wetgeving bracht heel wat beperkingen

met zich mee aan de activiteiten van de media tijdens noodsituaties. Boris Jordan, aangesteld als algemeen-directeur van NTV tijdens de lente van 2001, werd ontslagen, omdat NTV na de tragedie beelden toonde van nabestaanden die de Russische regering vroegen om in te geven op de eisen van de Tsjetsjeense rebellen (BBC News - Moscow theatre siege: Questions remain unanswered, 2012; Felshtinsky & Pribylovsky, 2008).

In juni 2003 werd het onafhankelijke televisiekanaal TVS gesloten. Daarmee was de laatste fase in de liquidatie van onafhankelijke televisiezenders in Rusland afgesloten (Felshtinsky & Pribylovsky, 2008). Poetin zelf stichtte in 2004 het televisiekanaal Zvezda (Ster), dat volledig gewijd is aan het Russische leger. Het kanaal heeft als doel het patriottisch gevoel aan te wakkeren, trots in de Russische geschiedenis te creëren en vertrouwen in de Russische toekomst te ontwikkelen (de Smaele & Vartanova, 2007; Hutchings & Rulyova, 2009).

2.1.3.1.2 De onderwerping van het internet

Niet enkel tijdens de eerste jaren van de Poetin-periode spant de Russische regering een strijd aan tegen de onafhankelijke Russische media, ook tijdens Poetins derde ambtstermijn zet dat gevecht zich voort.

In de eerste jaren van 2000 had de regering al geprobeerd om het internet aan banden te leggen via een nieuwe regelgeving. Er werden enkele wetsontwerpen ingediend, maar er kwam uiteindelijk geen wet op het internet (Felshtinsky & Pribylovsky, 2008). Maar vanaf april 2014 vallen bloggers met meer dan drieduizend volgers onder de Russische mediawetgeving, die aan hen allerlei restricties oplegt. Tevens werd toen Pavel Doerov, de stichter van het in Rusland populaire VKontakte, de Russische tegenhanger van Facebook, gedwongen om zijn laatste aandelen in het sociale netwerk te verkopen aan twee oligarchen, namelijk Igor Ivanovitsj Cetsjin (CEO van het Kremlin-gelinkte bedrijf Rosneft) en Alisjer Boerchanovitsj Oesmanov (miljardair en aandeelhouder van VKontakte). Voordat Doerov VKontakte uit handen moest geven, werd hij door de Russische regering gevraagd om de gebruikersgegevens van de VKontakte-leden over te maken aan de regering en om bepaalde VKontakte-groepen, zoals een protestgroep voor Vladimir Poetins politieke opponent Aleksej Anatoljevitsj Navalni, offline te halen. Doerov weigerde in te gaan op beide verzoeken. Hij verliet het land in 2013, nadat Kremlin-aanhangers al een deel van zijn aandelen in zijn

bedrijf hadden overgenomen (d'Hamecourt, 2014; The Moscow Times - Vkontakte founder Pavel Durov learns he's been fired through media, 2014; The New York Times - Once celebrated in Russia, the programmer Pavel Durov chooses exile, 2014; Vice News - Crime, punishment and Russia's original social network, 2015).

Hutchings en Rulyova (2009, p. 114), alsook de Smaele (2004) schrijven dat Poetin een ideologische missie nastreeft: hij wil de media gebruiken om de Russische natie herop te bouwen. Wanneer het neerkomt op de Sovjet-Unie, wil Poetin vooral dat er gefocust wordt op de positieve aspecten van het regime. Poetin ontkent de terreurdaden van Stalin niet, maar hij is de mening toegedaan dat er daarop niet te veel aandacht mag worden gevestigd - en zeker niet in schoolboeken - om Rusland weer te kunnen opbouwen als een sterke staat (Figes, 2014). Wanneer het neerkomt op terrorisme-gerelateerde onderwerpen, beperkt Poetin de informatiestroom liever (de Smaele, 2006). "Putin has seen his unchallenged authority over the media as an opportunity to use television as a propaganda tool with which to promote his agenda of rebuilding popular belief in a militarily strong, self-confident, stable and united Russia". (Hutchings & Rulyova, 2009, p. 10)

2.1.3.2 Staatscontrole mogelijkheden over de Russische media

Via verschillende kanalen kan de Russische staat directe en indirecte controle uitoefenen op de Russische media (de Smaele, 2006). Zo staan nationale mediaproducten, zoals de reeds aangehaalde televisiekanalen Pervyj kanal en Zvezda, onder directe controle van het Kremlin. Sinds december 2005 is er ook het nationale televisiekanaal Russia Today. Dat televisiekanaal wordt uitgezonden via satelliet, in het Engels, 24 uur per dag en heeft als doel Ruslands imago in het Westen te verbeteren. Russia Today is eigendom van het mediabedrijf TV-Novosti, dat geaffilieerd is met het door de staat gecontroleerde RIA Novosti, en wordt gesubsidieerd door de overheid (de Smaele & Vartanova, 2007).

Maar ook via indirecte wegen kan het Kremlin druk uitoefenen op de media: vele mediabedrijven zijn financieel afhankelijk van de overheid, publiekelijk of geheim. Ofwel ontvangen ze (staats-)subsidies, ofwel worden ze gesponsord door bedrijven die al dan niet een nauwe band hebben met de regering, zoals bijvoorbeeld Gazprom (de Smaele, 2006). Ook

zijn er mediavoorzieningen zoals drukkerijen en satellieten die onder de bevoegdheid van de regering vallen, of spant de overheid rechtszaken aan tegen 'slechte media', of gebruikt het simpelweg geweld tegen journalisten (de Smaele, 2006).

2.1.3.3 Toegang tot informatie in het huidige Rusland

Amper een decennium na de val van de Sovjet-Unie heeft een slecht draaiende Russische economie ervoor gezorgd dat de verkoopcijfers van Russische kranten en magazines sterk gedaald zijn. De Russische bevolking is tevens minder geïnteresseerd in de betaalde geschreven pers. De populariteit van gratis televisie en van het internet daarentegen neemt toe. Televisie is het enige en meest populaire massamedium in Rusland. Grote televisiekanalen, zoals Russia Today, worden uitgezonden via satellieten en netwerken in de ruimte (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 268). Al verkiezen de meeste Russen entertainment- en fictieprogramma's boven het nieuws en documentaires. Daarnaast desinformeert de Russische televisie het publiek: televisie geeft een restrictieve, gemanipuleerde versie van de gebeurtenissen (Hutchings & Rulyova, 2009). Radio is het tweede populairste medium en geschreven pers komt op de derde plaats.

In cijfers drukken Pasti, Chernysh & Svitich, daterend uit hun onderzoek van 2012, het Russische medialandschap als volgt uit: een derde van de Russische bevolking leest geen kranten en een derde koopt geen magazines. 39% van de Russische bevolking, meestal jongeren, maakt gebruik van het internet. Alhoewel internet het snelst groeiende medium vormt in Rusland, voorspellen specialisten dat Rusland pas tegen 2040 een nationaal gebruik van het internet zal kennen. Qua technologieontwikkeling bevindt er zich immers een groot gat tussen Moskou en Sint-Petersburg enerzijds en de rest van Rusland anderzijds. In totaal bestaat de Russische nieuwsmarkt uit zo'n 50 nationale en zo'n 100 regionale & interregionale mediabedrijven. In hun boek merken Pasti, Chernysh en Svitich wel op dat ze niet beschikken over betrouwbare statistieken: de onderzoekers wijten dat aan een gebrek aan transparantie in de Russische economie en aan verwarring over in wiens handen de Russische media zich nu eigenlijk bevinden.

Dat de Russische media direct of indirect in handen zijn van de staat of in die van door de staat gecontroleerde entiteiten, beïnvloedt enerzijds in negatieve zin de ontwikkeling van de

Russische nieuwsmarkt en anderzijds de kwaliteit van de Russische journalistiek. Economisch gezien is de Russische mediamarkt nochtans als tiende gerangschikt op de wereldranglijst (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 268).

2.1.4 Het profiel van de Russische journalist

Svetlana Pasti, Mikhail Chernysh en Luiza Svitich schrijven in *Russian journalists and their profession* dat journalistiek ten tijde van de Sovjet-Unie een eliteberoep vormde. Voor politici en economen was het toen gebruikelijk om hun kinderen een hogere opleiding te laten volgen en hun een kans te geven om te starten in de media (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 272).

De drie Russische onderzoekers voerden een survey bij 796 Russische journalisten en verdeelden hen daarbij onder in drie generatiegroepen: de eerste generatie Russische journalisten begon te werken voor 1991, de tweede generatie werd journalist in Rusland tussen 1992 en 1999 en de derde generatie begon in de journalistiek in 2000 of later.

Hun onderzoek toonde aan dat het aandeel van Russische journalisten met ouders die een leidinggevende functie uitoefenen door de jaren heen niet erg veranderd is. Maar het aantal Russische journalisten met ouders die een niet-leidinggevende functie uitoefenen steeg sterk na 1992.

Volgens hun onderzoek, dat dateert van 2012, is 41% van de Russische journalisten lid van een journalistieke vereniging. Ongeveer drie vierden van die journalisten is al werkzaam in het domein van voor 1992. Van de tweede generatie is nog 33% lid van een journalistieke vereniging. Voor de derde generatie bedraagt dat slechts 17%.

De doorsnee Russische journalist is vrouwelijk (60%), heeft een hogere opleiding genoten (90%) en is van middelbare leeftijd (41 jaar). Het aandeel mannelijke en vrouwelijke journalisten is min of meer gelijk voor de Russische journalisten van de eerste generatie. Voor de tweede generatie is 62% van de Russische journalisten vrouwelijk. Voor de derde generatie bedraagt dat aantal 67%. 75% van de journalisten in Russische nieuwsagentschappen is vrouwelijk, voor persdiensten is dat 68% en 66% voor kranten die wekelijks verschijnen. 46% van de journalisten die werken voor een Russisch dagblad is mannelijk, dat getal bedraagt

44% voor de radiojournalisten en 45% voor de online mediajournalisten. Tabel 1 bevat een overzicht van die percentages (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 273).

	Mannelijk	Vrouwelijk
<i>Nieuwsagentschap</i>	25%	75%
<i>Persdienst</i>	32%	68%
<i>Wekelijkse krant</i>	34,5%	65,5%
<i>Televisie</i>	40%	60%
<i>Weekblad</i>	41,7%	58,3%
<i>Andere krant</i>	42,1%	57,9%
<i>Maandblad</i>	43%	57%
<i>Radio</i>	43,8%	56,2%
<i>Online Media</i>	44,7%	55,3%
<i>Dagblad</i>	45,5%	54,5%
<i>Andere media</i>	46,7%	53,2%

Tabel 1: De verdeling mannelijke en vrouwelijke journalisten per nieuwsmiddeum (Pasti, Chernysh en Svitich, 2012, p. 273)

54% van de Russische journalisten uit de derde generatie bezit een diploma journalistiek of is op weg om er een te behalen. Voor de eerste generatie is dat in 42% van de gevallen zo, terwijl slechts 31% van de journalisten uit de tweede generatie een diploma journalistiek heeft. Dat laatste komt volgens Pasti, Chernysh en Svitich door het veranderlijke karakter van de arbeidsmarkt eind jaren negentig: de uitbreiding en liberalisering van de nieuwsmarkt trok mannen en vrouwen aan met een hogere opleiding, maar daarom niet noodzakelijk met een diploma journalistiek. De dag van vandaag verkieszen Russische media eerder afgestudeerden met een diploma journalistiek (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 274).

Daarnaast schrijven de onderzoekers ook dat de meeste Russische journalisten redelijk tevreden zijn met hun job. 65% van de journalisten is tevreden met de onafhankelijkheid die ze hebben om zelf te beslissen welk verhaal ze willen schrijven, 64% is tevreden met hun vermogen om mensen te helpen en 60% is tevreden met de politieke oriëntatie van het medium waarvoor ze werken. Slechts een derde van de Russische journalisten is tevreden met

hun loon en de extra kansen die hun job biedt. In het algemeen zijn jongere, Russische journalisten meer tevreden over hun job (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 276).

In hun onderzoek constateerden Pasti, Chernysh en Svitich dat de Russische overheid en andere instellingen de laatste jaren meer tussenkomen in de Russische pers. Volgens de ondervraagde journalisten, zijn specifiek bedreigingen voor de vrije meningsuiting eerder afkomstig van de lokale overheden dan van de federale overheid (zoals ook blijkt uit Tabel 2). Ook zijn het eerder de redacteuren die op het werk beperkingen opleggen aan de Russische journalisten (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 276).

Toch zijn sommige van de ondervraagde journalisten voorstander van censuur. Zo vindt 13% van de ondervraagden censuur nodig om schadelijke politieke inhoud te bannen. 25% vindt dat “de maatschappij journalisten moet controleren”. 45% is de mening toegedaan dat enkel redacteuren het recht hebben om journalisten te controleren. In het algemeen vinden de ondervraagden dat ze heel wat onafhankelijkheid genieten en zeggen dat aanpassingen die eventueel moeten worden doorgevoerd afhangen van het materiaal. Wel bestond er geen duidelijkheid over de aard – politiek of stilistisch – van die aanpassingen. De journalisten geven tevens toe dat ze minder onafhankelijk zijn bij de selectie van de nieuwsonderwerpen. In onderstaande tabel (Tabel 2) staat een overzicht van wie of waardoor Russische journalisten op het werk beperkingen ondervinden en hoeveel journalisten dat precies zijn (uitgedrukt in percentages):

<i>Bron vanwaar de beperkingen afkomstig zijn</i>	Eerste generatie journalisten > 1991	Tweede generatie journalisten 1992-1999	Derde generatie journalisten < 2000	De drie generaties samen
<i>Lokale autoriteiten</i>	40,9	25	22,3	29,4
<i>Redactiesuperieuren</i>	23,9	21,7	23	23
<i>Het publiek</i>	20,1	19,3	18,9	19,4
<i>De ethiek van het beroep</i>	18,1	17,6	8,7	14,6
<i>De politieke positie van</i>	16,2	11,1	14	13,7

<i>het medium</i>				
<i>Speciaal publiek van het medium</i>	10,8	17,2	21,5	16,5
<i>Federale autoriteiten</i>	10,4	8,2	2,6	7,1
<i>Adverteerders</i>	8,5	18	16,6	14,5
<i>Eigenaars</i>	8,5	11,5	9,8	9,9
<i>Collega's</i>	2,7	2,9	4,2	3,4
<i>Andere</i>	4,6	5,7	1,5	3,9

Tabel 2: Journalistieke beperkingen per generatie (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 276)

Uit de tabel kunnen we afleiden dat de eerste en tweede generatie Russische journalisten hoofdzakelijk beperkingen ondervonden vanwege de lokale autoriteiten, voor de derde generatie is dat vooral vanwege de redactiesuperieuren. Bij de derde generatie bekleeden de lokale autoriteiten de tweede plaats, voor de eerste en tweede generatie zijn dat dan weer de redactiesuperieuren. Het publiek is de derde grootste invloedsfactor bij de eerste en tweede generatie Russische journalisten. Door de jaren heen neemt de invloed van de federale autoriteiten af. Een opvallende, hoog scorende invloedsfactor voor de derde generatie journalisten is het doelpubliek van het medium. Ethiek van het beroep scoort bij die generatie dan weer opvallend laag in tegenstelling tot bij de twee andere generaties.

Voorts vindt 53% van de ondervraagde Russische journalisten dat het moet kunnen om verborgene microfoons en camera's te gebruiken zonder de geïnterviewde te waarschuwen. Verder in *The Global Journalist in the 21st Century*, merken Pasti, Chernysh en Svitich enkele verschillen op tussen sovjetjournalistiek en journalistiek in het huidige Rusland. Terwijl de nieuwsrollen van journalistiek in Rusland zich nog volop aan het ontwikkelen zijn, was sovjetjournalistiek voornamelijk heel erg homogeen en begeleid en vormde het een goed geoliede propagandamachine. Daarnaast schrijven de onderzoekers ook dat journalistiek een gevaarlijk beroep vormt in Rusland: volgens de Unie van journalisten in Rusland zijn er in de periode van 1993 tot 2011 al meer dan 300 Russische journalisten omgekomen (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 278).

Toch stellen de onderzoekers dat journalistiek een populair beroep is in Rusland. Zo neemt het aantal journalistieke scholen in Rusland toe. Het beroep is ook jonger geworden en vrouwelijker (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 279).

De afgelopen jaren is gebleken dat commerciële journalistiek in Rusland meer doorweegt dan politiek onafhankelijke journalistiek. Commerciële journalistiek vervangt steeds meer de politiek onafhankelijke journalistiek en creëert een illusie van vrijheid onder de Russische journalisten. Maar daarbij gaat het om de vrijheid van de markt en niet om die van journalistiek als een beroep (Pasti, Chernysh & Svitich, 2012, p. 280).

2.2 DE BUITENLANDSE CORRESPONDENT

Dit deel schetst de typologie en het profiel van de buitenlandse correspondent sinds zijn opkomst tot heden. Ook wordt er een deel besteed aan de verspreiding van buitenlandse correspondenten wereldwijd. Er wordt telkens verwezen naar de buitenlandse correspondent in mannelijke vorm, maar hieronder valt ook de vrouwelijke buitenlandse correspondent (tenzij anders vermeld). De meeste van de gebruikte bronnen baseren zich op Amerikaanse buitenlandse correspondenten, omdat daar meer onderzoek naar is verricht. Hoewel sommige van de hieronder beschreven onderzoeken al een aantal jaar geleden gevoerd zijn en dus gedateerd zijn, is het toch interessant om dat materiaal te vergelijken met recent materiaal.

2.2.1 De typologie van de buitenlandse correspondent

2.2.1.1 De opkomst van de buitenlandse correspondent

De “toevallige correspondenten” (*the casual correspondents*), zo noemen Hamilton & Cole de eerste Amerikaanse buitenlandse correspondenten in hun onderzoek *The history of a surviving species*. Volgens Hamilton & Cole (2008, p. 799) waren de eerste buitenlandse correspondenten geen professionele journalisten, maar briefschrijvers of passagiers en bemanningsleden aan boord van een schip. Beide onderzoekers situeren deze correspondenten in de periode van 1700 tot 1840, al merken ze op dat hun onderzoek geen exacte data weergeeft voor die periode. In de periode 1700 – 1840 waren politici vaak de eigenaars van kranten en bereikte buitenlands nieuws de redactie gebruikelijk na een maand.

Buitenlandse correspondenten uit de periode 1840 – 1900 noemen Hamilton & Cole (2008, p. 801) de “specialisten” (*the specials*). Deze verslaggevers waren meer “gespecialiseerd”: in die periode waren kranteneigenaars vaak zakenlui die verslaggevers ter plaatste stuurden. Die verslaggevers werkten aanvankelijk deeltijds. Het aandeel buitenlands nieuws nam tijdens die periode eigenlijk af, tenzij ten tijde van oorlog of een andere crisis. Nieuws werd toen sneller bezorgd aan de redactie dan tijdens de periode daarvoor. Kranten begonnen hun verslaggevers te stationeren op een vaste, specifieke plaats, wat leidde tot het ontstaan van persagentschappen.

De periode die daarop volgde, 1900 – 1930, noemen Hamilton & Cole de periode van de “buitenlandse dienst” (*the foreign service*). Tijdens die periode nam het belang van de individuele correspondent toe: de individuele correspondent werd een onderdeel van een groter netwerk van nieuwsgaring. Ook dankzij de technologie steeg het belang van de individuele correspondent: betere kabel- en telegrafieverbindingen stonden nu tot hun beschikking, waardoor verslaggevers sneller informatie konden verzenden.

De periode 1930 – 1970 bestempelen Hamilton & Cole (2008, p. 803) als een gouden periode voor de buitenlandse correspondent, ofwel de “complete correspondenten” (*the complete correspondents*). Verslaggevers werden toen professioneler en beschikten over meer competenties. Nieuwsmagazines zoals *Time*, *Newsweek*, *Life* en *Look* werden opgericht en zo ontstonden er nieuwe afzetgebieden voor buitenlands nieuws. Dankzij het ontstaan van de radio konden correspondenten nieuws brengen dat heet van de naald was. Buitenlandse correspondenten genoten toen heel wat naambekendheid en verbleven langere tijd in bepaalde regio’s.

2.2.1.2 De buitenlandse correspondent van de jaren zeventig tot de jaren tweeduizend

Hamilton & Cole stellen dat in de periode 1970 – 2000, de periode van de “corporatieve correspondent” (*the corporate correspondent*), het aantal buitenlandse correspondenten daalde. Meer en meer grote mediabedrijven werden opgericht en die waren meer begaan om winst dan om buitenlands nieuws. Verslaggevers konden daardoor minder lang verblijven in het buitenland, snelheid werd belangrijker dan kwaliteit. Verslaggeving moest meer live gebeuren, waardoor er minder aandacht was voor diepgang (Hamilton & Cole, 2008, p. 806).

2.2.1.3 De buitenlandse correspondent nu

“The foreign correspondent provides an eyewitness account, on-sight interviews and reports of trends, events and ideas from places around the world”. (The Washington Post, 2007, p. 2)

Van Ginneken onderscheidt in zijn boek *De schepping van de wereld in het nieuws: de 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken* (2002) vijf types buitenlandse

correspondenten. Eerst zijn er volgens van Ginneken (2002, p. 136) de verslaggevers die werken voor externe nieuwsbureaus met ondersteunende staf. Daarnaast onderscheidt hij de voltijdse buitenlandse correspondent die vast werkt, voor een vast loon. Ten derde is er de deeltijdse buitenlandse correspondent, die vast in dienst is, maar ook werkt voor andere media. Dan zijn er de stringers: freelance journalisten die wel voor een bepaalde tijd voor een bepaalde nieuwsorganisatie werken, maar betaald worden per geleverd stuk. Zij werken vaak ook voor andere media in het buitenland. Uiteindelijk onderscheidt van Ginneken nog de fixer: iemand – vaak een lokale journalist – met wie de buitenlandse correspondent samenwerkt. De fixer helpt hem met zaken zoals vertalen en gidsen.

Ulf Hannerz onderscheidt in zijn boek *Foreign News. Exploring the World of Foreign Correspondents* (2004) “spiralists” en “longtimers”. Volgens de onderzoeker zijn “spiralists” journalisten die ergens in het buitenland verblijven voor een periode korter dan vijf jaar. “Longtimers” zijn dan weer journalisten die ergens in het buitenland verblijven voor meer dan vijf jaar. Hannerz zegt dat “longtimers” vaak een groter lokaal netwerk hebben, de taal beheersen van de plek waar ze verblijven en diepgaandere analyses kunnen geven (Hannerz, 2004, p. 83).

In hun onderzoek zeggen Hamilton & Jenner (2004, p. 302) dat het medialandschap veranderd is en dus ook de manier waarop er nieuws wordt geleverd uit het buitenland. Door economische druk en door de technologie, creëren buitenlandse correspondenten reportages op een andere manier en worden die ook anders geconsumeerd. Het buitenlandse nieuws verschijnt de dag van vandaag in een andere verpakking dan de traditionele verpakking.

Hamilton & Jenner zijn de mening toegedaan dat de buitenlandse correspondent zich bedreigd voelt in een traditioneel medialandschap, maar bloeit in nieuwe soorten landschappen. De onderzoekers stellen dat het medialandschap evolueert en dat bijgevolg de buitenlandse correspondent ook evolueert (Hamilton & Jenner, 2004, p. 303). Daarom dat Hamilton & Jenner het noodzakelijk vonden om een nieuwe definitie op te stellen voor de buitenlandse correspondent. Om tot die definitie te komen, hebben Hamilton & Jenner onderzoek gevoerd naar de hedendaagse buitenlandse correspondent, rekening houdend met het budget van buitenlands nieuws, de manier waarop buitenlands nieuws in een lokale verpakking wordt gestoken en de wisselwerking tussen nieuwe mediatechnologieën en buitenlands nieuws.

Volgens Hamilton & Jenner kan de volgende typologie de huidige buitenlandse correspondent beter omschrijven: Hamilton en Jenner maken een onderscheid tussen de “traditionele buitenlandse correspondent” (*the traditional foreign correspondent*), de “parachutejournalist” (*the parachute journalist*), de “buitenlandse buitenlandse correspondent” (*the foreign foreign correspondent*), de “lokale buitenlandse correspondent” (*the local foreign correspondent*), de “buitenlandse lokale correspondent” (*the foreign local correspondent*), de “in-house buitenlandse correspondent” (*the in-house foreign correspondent*), de “premium service buitenlandse correspondent” (*the premium service foreign correspondent*) en de “amateur buitenlandse correspondent” (*the amateur correspondent; the citizen foreign correspondent* in Hamilton & Cole).

Onderstaande tabel (Tabel 3) geeft de buitenlandse correspondenttypologie van Hamilton & Jenner (2004) weer toegepast op de Amerikaanse buitenlandse correspondent:

Categorie	Medium	Nationaliteit, woonplaats en werk
<i>Traditionele buitenlandse correspondent</i>	Print/audiovisueel	<ul style="list-style-type: none"> - Amerikaans - Woont in het buitenland - Werkt voor Amerikaanse media
<i>Parachutejournalist</i>	Print/audiovisueel	<ul style="list-style-type: none"> - Amerikaans - Woont in de Verenigde Staten of een ander strategisch land, van waaruit hij makkelijk naar andere landen kan reizen - Werkt voor Amerikaanse media
<i>Buitenlandse buitenlandse correspondent</i>	Print/audiovisueel	<ul style="list-style-type: none"> - Niet-Amerikaans - Woont in het buitenland - Werkt voor Amerikaanse (en andere) media
<i>Lokale buitenlandse correspondent</i>	Print/audiovisueel	<ul style="list-style-type: none"> - Amerikaans - Woont in het buitenland

		<ul style="list-style-type: none"> - Werkt voor buitenlandse media
<i>Buitenlandse lokale correspondent</i>	Internet/audiovisueel	<ul style="list-style-type: none"> - Niet-Amerikaans - Woont in het buitenland - Werkt voor lokale media in zijn thuisland, maar tevens voor internationale media
<i>In-house buitenlandse correspondent</i>	Internet/print/telefoon	<ul style="list-style-type: none"> - Amerikaans of niet-Amerikaans - Werkt voor een gespecialiseerde organisatie - Woont in de Verenigde Staten of het buitenland
<i>Premium service buitenlandse correspondent</i>	Print/audiovisueel/internet	<ul style="list-style-type: none"> - Amerikaans of niet-Amerikaans - Kan zowel voor nationale als internationale media werken - Kan zowel in de Verenigde Staten als het buitenland wonen
<i>Amateur buitenlandse correspondent</i>	Internet	<ul style="list-style-type: none"> - Iedere nationaliteit is mogelijk - Werkt niet voor een professionele organisatie - Kan zowel in de Verenigde Staten als in het buitenland wonen

Tabel 3: de typologieën buitenlandse correspondenten volgens Hamilton & Jenner (2004)

Hamilton & Jenner (2004) – alsook Hamilton & Cole (2008) en Willnat & Martin (2012) – beschrijven bovenstaande typologie als volgt: de “traditionele buitenlandse correspondent” vormt de eerste categorie uit de typologie van Hamilton & Jenner (2004, p. 313). Deze journalist werkt fulltime als buitenlandse correspondent voor een nieuwsorganisatie uit zijn

thuisland, in dit geval dus de Verenigde Staten (Willnat & Martin, 2012, p. 498). Volgens Hamilton & Jenner is de “traditionele buitenlandse correspondent duur”, maar zal deze blijven werken voor nationale mediaorganisaties.

De “parachutejournalist” is de alternatieve keuze voor grote mediaorganisaties wanneer ze buitenlands nieuws moeten coveren. Toegepast op bovenstaande tabel: het Amerikaanse mediabedrijf zendt de Amerikaanse correspondent in kwestie naar de plaats waar hij nodig is². De “parachutejournalist” wordt dus voor een korte periode naar het buitenland gezonden om daar verslag te doen over gebeurtenissen (Willnat & Martin, 2012, p. 498).

De “buitenlandse buitenlandse correspondent” is ook goedkoper. Hij doet verslag voor een medium afkomstig van een ander land dan zijn geboorteland.

De “lokale buitenlandse correspondent” is de journalist die in het buitenland woont en daar verslag doet voor een nationaal/lokaal medium.

De “buitenlandse lokale correspondent” is dan weer de journalist uit het buitenland die daar werkt voor lokale media, maar tevens voor internationale media. Het nieuws dat de “buitenlandse lokale correspondent” creëert is beschikbaar op het internet (Hamilton & Cole, 2008, p. 806).

De “in-house buitenlandse correspondent” werkt voor een grote organisatie, die geen mediabedrijf is. Die correspondent zorgt voor geüpdatet nieuws van hoge kwaliteit binnen die organisatie (Hamilton & Cole, 2008, p. 806).

De “premium service buitenlandse correspondent” werkt voor een bepaald mediabedrijf dat bepaalde informatie aanbiedt aan bepaalde klanten, zoals de nieuwsorganisaties *Bloomberg News* en de *Dow Jones News Wire*, die zich toespitsten op financieel nieuws.

De “amateur buitenlandse correspondent” is de ongetrainde, de facto journalist. Hij is de burgerjournalist die via het internet verslag doet over zijn rechtstreekse omgeving.

² Hamilton & Jenner klasseren de “embedded journalist” ook onder deze categorie.

Hamilton & Cole (2008) merken op dat de bovenstaande typologie niet perfect is en nog moet worden aangevuld. Ook Willnat & Martin (2012) schrijven dat precieze definities over de buitenlandse correspondent in deze evoluerende mediawereld niet terug te vinden zijn.

De buitenlandreporter James Reynolds (2010), die verslag doet voor de *BBC*, maakt nog een alternatief onderscheid tegen het licht van besparingen en economische veranderingen die plaatsvinden in het huidige medialandschap. Hij onderscheidt de *local reporter* (de "lokale reporter"), de *unsupported freelancer* (de "niet-gesteunde freelancer") en de *multiskilled staffer* (de "multidisciplinerde medewerker").

Volgens hem zijn "lokale reporters" plaatselijke journalisten die werken voor buitenlandse media. Zij kennen de situatie goed en zijn goedkoop. Reynolds merkt daarbij op dat zij vaak succesvol zijn, maar dat "lokale reporters" soms bepaalde dingen niet zien die een buitenstaander wel zou zien. Ook schrijft hij dat "lokale reporters" niet kunnen komen op bepaalde plekken waar buitenlandse reporters met een buitenlands paspoort dat wel kunnen, zoals in landen waar de media onder strenge controle van de staat staan.

De "niet-gesteunde freelancers" zijn dan weer zelfstandige journalisten die op eigen initiatief naar het buitenland trekken en hun diensten aanbieden aan verschillende media. Maar een groot nadeel hierbij is volgens Reynolds dat deze journalisten - zeker in conflictgebieden - niet de steun en bescherming genieten van een groot mediabedrijf.

De derde categorie zijn dan volgens Reynolds (2010) de "multidisciplinerde medewerkers", journalisten die zelfstandig een buitenlandbureau beheren en bijvoorbeeld reporter en cameraman tegelijk zijn. Reynolds is de mening toegedaan dat je om een job als buitenlandreporter te kunnen krijgen - en om die te kunnen behouden - basisvaardigheden moet kennen van zowel schrijven, filmen, fotograferen als radio maken. Maar volgens hem brengt alleen werken ook enkele nadelen met zich mee: hij stelt dat een tweede persoon bij *breaking news* altijd van pas komt, omdat je op dat ogenblik gewoon te veel te doen hebt. Ook niet iedereen die een geweldige schrijver en verslaggever is, kan goed filmen of fotograferen. En in conflictgebieden is het volgens de Britse correspondent zeker veiliger om met twee te zijn. Een tweede persoon bij je kan je leven redden.

In hun boek schrijven Willnat & Martin (2012, p. 502) nog dat buitenlandse correspondenten zichzelf meer als “informatiekanalen” zien dan andere [Amerikaanse] journalisten en dat ze minder graag technieken gebruiken zoals verborgen microfoons en camera’s dan andere [Amerikaanse] journalisten.

Willnat & Martin (2012) stellen dat in reeds gevoerd onderzoek naar buitenlandse correspondenten meestal werd gepeild naar hun demografische data en naar wie ze zijn. Ofwel werd er research verricht naar hun werkrouines en ervaringen. Het grootste deel van de reeds gekende informatie over de buitenlandse correspondent werd verkregen via surveys, inhoudsanalyses, interviews en observaties. Toch zeggen beide onderzoekers dat er relatief nog maar weinig geweten is over buitenlandse correspondenten en dat de meeste studies gebaseerd zijn op Amerikaanse journalisten of journalisten die werken voor Amerikaanse media.

Onderstaande tabel (tabel 4) geeft nog een overzicht weer van de hierboven aangereikte typologieën van buitenlandreporters.

Van Ginneken (2002)	Hamilton & Jenner (2004)	Hannerz (2004)	Reynolds (2010)
Verslaggever die werk voor een extern nieuwsbureau met ondersteunende staf	Traditionele buitenlandse correspondent		
Voltijdse buitenlandreporter, zonder staf	Parachutejournalist		Multidisciplinaire medewerker
Deeltijdse buitenlandreporter die niet noodzakelijk werkt voor eenzelfde werkgever	Buitenlandse buitenlandse correspondent		Niet-gesteunde freelancer
Stringer	Lokale buitenlandse correspondent		Lokale reporter
Fixer	Buitenlandse lokale correspondent		

	In-house buitenlandse correspondent		
	Premium service buitenlandse correspondent		
	Amateur buitenlandse correspondent		
		Spiralists	
		Longtimers	

Tabel 4: de typologieën buitenlandreporter volgens Van Ginneken, Hamilton & Jenner, Hannerz en Reynolds

Belangrijk bij deze tabel is dat Ulf Hannerz in hetzelfde jaar een veel kleiner onderscheid maakte in de verschillende types buitenlandreporter dan zijn collega's Hamilton & Jenner. De typologie van Van Ginneken komt min of meer overeen met de typologie van Hamilton & Jenner, die ook ondersteund wordt door de onderzoekers Willnat & Martin. Al valt er bij Van Ginneken op te merken dat daar de "parachutejournalist" ontbreekt. Ook al sluiten Willnat & Martin zich aan bij Hamilton & Jenner hun typologie, in hun boek (2012) merken ze op dat door een evoluerend medialandschap het niet langer mogelijk is eenduidige en accurate definities op te stellen over de verschillende types buitenlandreporters. Reynolds is de eerste die drie volledig nieuwe categorieën aanhaalt tegen het licht van besparingen en economische veranderingen in het medialandschap.

2.2.2 Het profiel van de hedendaagse buitenlandse correspondent

In zijn uit de jaren negentig daterend onderzoek over Amerikaanse buitenlandse correspondenten stelt Hess (1996) dat journalistiek een beroep is geworden dat voornamelijk aantrekkelijk is voor "elitepersonen" en dat de door nieuwsorganisaties aangeworven buitenlandse correspondenten bijgevolg ook vaak elitepersonen zijn. Buitenlandse correspondenten hebben vaak een hogere opleiding genoten en hebben een rijkere achtergrond dan hun vorige generaties buitenlandse correspondenten.

Een onderzoek van Hess en zijn team (1996, p.13) toonde aan dat het beroep van de ouders invloed heeft op de achtergrond van de buitenlandse correspondent. Zo oefenden de ouders, meestal de vaders, van vorige generaties buitenlandse correspondenten meer technische beroepen uit, zoals bijvoorbeeld machinist. In het geval van jongere generaties buitenlandse correspondenten werkten meestal de beide ouders en hadden die ook een hogere opleiding genoten.

Hess meldt tevens dat veel buitenlandse correspondenten een deel van hun jeugd hebben doorgebracht in het buitenland, al dan niet omdat een van beide ouders daar verbleef vanwege academische, professionele of religieuze redenen. Doordat jongere generaties buitenlandse correspondenten meer de kans kregen dan hun vorige generaties om in het buitenland naar speciaal geselecteerde scholen te gaan of meerdere jaren daar te verblijven, heeft die generatie een betere taalbeheersing opgedaan van de taal van het land waar ze later als correspondent gestationeerd zouden worden (Hess, 1996, p. 14). In zijn boek merkt Hess wel op dat informatie over de buitenlandse correspondent zijn sociale afkomst en opleiding wel kan vertellen wie die correspondent is, maar niet hoe goed zijn werk is. Er kan wel worden verwacht dat de persoonlijke achtergrond van de correspondent invloed kan hebben op zijn interesses en visie.

Volgens Hess werkte er voor 1970 slechts een beperkt aantal vrouwen als correspondent. Dat aantal steeg lichtjes in de jaren zeventig en nog meer in de jaren tachtig, maar bleef hetzelfde in de jaren negentig. Tezamen met het toenemende aantal vrouwen als buitenlandse correspondent, steeg ook het aantal "niet-blanke" journalisten in Amerika als buitenlandse correspondent (Hess, 1996, p. 16).

Hess (1996, p. 17) stelt tevens dat het geslacht van de buitenlandse correspondent invloed kan hebben op zijn werk: zo getuigden enkele vrouwelijke buitenlandse correspondenten dat ze tijdens hun werk minder kans maakten dan hun mannelijke collega's om gegijzeld te worden. Anderzijds getuigden andere vrouwelijke buitenlandse correspondenten dat ze tijdens hun werk in Saoedi-Arabië niet toegelaten waren om met de auto te rijden, terwijl hun mannelijke collega's dat wel mochten. "All our correspondents take precautions for themselves, and we do not have families in dangerous places. We do not allow spouses in some jobs, like Afghanistan and, of course, Iraq". (Buitenlands correspondent Keith Richburg voor The Washington Post, 2007).

Voorts merkt Hess (1996, p. 52) op dat de buitenlandse correspondenten in twee groepen kunnen worden gesplitst, namelijk de “generalisten” (*the generalists*) en de “specialisten” (*the specialists*). Met “generalisten” doelt Hess op buitenlandse correspondenten die overal ter wereld tewerkgesteld kunnen worden, met “specialisten” bedoelt hij buitenlandse correspondenten die over een grote kennis beschikken over het land of de regio waar ze gestationeerd zijn. Die laatsten beheersen meestal de taal van het land, terwijl dat voor de eersten niet altijd het geval is. De “specialisten” kennen het land of de regio in kwestie ook beter, omdat ofwel hun partner vandaar afkomstig is, ofwel omdat ze daar als kind geweest zijn.

Net zoals Hess, stelt van Ginneken (2002) dat de voltijdse buitenlandse correspondent beantwoordt aan een bepaald profiel: deze correspondenten zijn meestal blanke mannen van middelbare leeftijd en van een zekere sociale afkomst. Vaak hebben zij een hogere opleiding genoten, bezitten zij een uitgebreid netwerk en zijn zij afkomstig uit het land van de nieuwsorganisatie waarvoor zij werken. De deeltijdse buitenlandse correspondenten daarentegen zijn volgens Van Ginneken vaak jongere “niet-blanken” met een minder welgestelde achtergrond, die niet altijd afkomstig zijn uit het land van de nieuwsorganisatie waarvoor zij werken.

In 2003 voerden de Amerikaanse onderzoekers Weaver & Willnat per mail een survey uit bij buitenlandreporters die werkten in de Verenigde Staten. Daaruit bleek dat de gemiddelde buitenlandse correspondent een hoogopgeleide man van ongeveer 46 jaar oud is, met meestal 21 jaar ervaring als journalist en 13 jaar als buitenlandse correspondent. Ook gaf het merendeel van de ondervraagden aan een soort van training te hebben gekregen alvorens ze naar Amerika vertrokken, maar dat in de meeste gevallen de organisatie waarvoor ze werkten die training niet gefinancierd had. Reynolds (2010) bevestigt dat de BBC zijn buitenlandreporters ook op training stuurt voordat zij naar een conflictgebied vertrekken, al betaalt de BBC daar zelf wel voor.

In hun onderzoek spreken Hamilton & Jenner (2004, p. 303) het onderzoek van Hess en zijn team tegen. Daar waar Hess stelt dat de buitenlandse correspondent uit de jaren negentig een elitejournalist was die voor traditionele media werkte, zeggen Hamilton & Jenner – alsook Hamilton & Cole in *The history of a surviving species* – dat zo’n model van de buitenlandse correspondent niet meer van toepassing is. Hamilton & Jenner voerden net zoals Hess en zijn

team een onderzoek naar Amerikaanse buitenlandse correspondenten die werkten voor een bepaalde mediaorganisatie en gestationeerd waren buiten de landsgrenzen.

Hamilton & Jenner (2004, p. 312) vinden dat de buitenlandse correspondent niet langer aanleunt bij het traditionele model van de “elite buitenlandse correspondent”. Maar een eenduidige definitie over de huidige buitenlandse correspondent ligt ook niet zo voorhanden. Volgens Hamilton & Jenner heeft economische druk ervoor gezorgd dat buitenlandse correspondenten wel moesten evolueren. Ook goedkopere en globale communicatie gecombineerd met goedkopere en snellere reismogelijkheden hebben tot enkele evoluties geleid. Daarbij komt nog dat dankzij de nieuwe mediatechnologieën lezers, luisteraars en kijkers beter kunnen kiezen wat voor nieuws ze willen consumeren en zelfs mee het nieuws vorm kunnen geven. Ook dat leidt tot andere types buitenlandse correspondenten (die elk wel historische antecedenten hebben).

2.2.3 Geografische concentratie en covering van het buitenlandse nieuws

"As a journalist, how does one handle the responsibility of covering a continent, or some large chunk of it?". (Hannerz, 2004, p. 1)

2.2.3.1 Geografische concentratie

In hun onderzoek *Missing the story? Changes in foreign news reporting and their implications for conflict prevention* stellen Otto & Meyer (2012) dat buitenlandse correspondenten niet evenwichtig verspreid zijn over de hele wereld. Als voorbeeld halen beide onderzoekers de *New York Times* aan dat – tijdens hun onderzoek – 50 buitenlandse correspondenten in dienst had in 24 bureaus. Slechts vier van die correspondenten zijn verantwoordelijk voor heel Afrika. Ook Ulf Hannerz (2004, p. 50) zegt in zijn boek dat persbureaus onevenwichtig verdeeld zijn en dat er een dominantie heerst van Noord-Amerikaanse en West-Europese bureaus. Otto & Meyer stellen dat nieuwsorganisaties meer beroep doen op freelancers en minder buitenlandse correspondenten plaatsen op vaste posten. Of zoals een buitenlandse correspondent zei tegen Ulf Hannerz tijdens zijn onderzoek: “Remember that this is a dying occupation” (Hannerz, 2004, p. 24).

Het onderscheid “spiralists” tegenover “longtimers” (zie 2.2.1.3) geeft volgens Hannerz de economie van de nieuwsindustrie weer, alsook een organisatorische en ruimtelijke hiërarchie. Voor Hannerz was het vroeger duidelijk meer de gewoonte om buitenlandse correspondenten jarenlang op hun vaste post te houden, vooral in belangrijke Europese hoofdsteden. De dag van vandaag bevinden buitenlandse correspondenten zich in meer bescheiden plaatsen, zowel organisatorisch als geografisch. Deze correspondenten zijn eerder freelancers (en daarom niet altijd “longtimers” of “stringers”), maar niet langer correspondenten zoals in de klassieke buitenlandse correspondent. Daarenboven hebben nieuwsorganisaties liever dat correspondenten maar een beperkt aantal jaren op eenzelfde plaats blijft en dan afgewisseld worden door een andere correspondent. Ook zijn opdrachten in Europa en Noord-Amerika meer aantrekkelijk, omdat ze “comfortabeler” zijn (Hannerz, 2004, p. 84).

2.2.3.2 Covering van het buitenlandse nieuws

Het afgelopen decennium coverden Westerse mediaorganisaties minder buitenlands nieuws, terwijl nieuwsorganisaties uit Oost-Azië en vele Afrikaanse landen net meer buitenlands nieuws toonden of publiceerden (Otto & Meyer, 2012, p. 205). Dat zeggen tevens Weaver & Willnat (2012) over de Verenigde Staten: buitenlandse correspondenten zijn duur, mediaconsumptie is aan het veranderen en de dag van vandaag is er veel gratis online beschikbaar nieuws. Daarenboven verkoopt de geschreven pers niet zo goed, jongeren besteden er ook minder aandacht aan. Maar beide onderzoekers merken wel op dat er een meer open verslaggeving is over het buitenland, dankzij social media en andere online tools.

Willnat & Martin (2012, p. 495) stellen – voor de Verenigde Staten – dat er minder buitenlands nieuws gecoverd wordt wegens de volgende redenen: in het algemeen is er een verminderde interesse in de geschreven pers. Ook het einde van de Koude Oorlog speelt een rol. Het publiek kan nu tevens beter selecteren welk nieuws het wil consumeren. En er is simpelweg ook minder interesse in buitenlands nieuws. Of zoals mediawatcher Jodi Edna het stelt:

The swift decline and, in some cases, wholesale disappearance of original foreign reporting at some of the nation's [Verenigde Staten] (E.D.) premier papers created a yawning journalistic void. Increasingly, big-city newspapers relied solely on wire services to provide foreign news. ... Neither did they have the resources to develop foreign stories that were not only interesting but also important stories that might explain a culture or a country in ways that either foretold

or underscored key global developments in places like Pakistan, China or Congo. (Willnat & Martin, 2012, p. 496)

De buitenlandse correspondent Pamela Constable schrijft dat de Amerikaanse televisienetwerken rond de jaren tachtig ongeveer 15 buitenlandse bureaus hadden. Nu zijn dat er nog zes of minder. De enige uitzondering de *National Public radio (NPR)* die het voorbije decennium van 6 naar 17 buitenlandse bureaus is gegaan (Willnat & Martin, 2012, p. 496).

Hamilton & Jenner (2004) stellen dat het aantal buitenlandse correspondenten daalt en dat de hoeveelheid buitenlandse berichtgeving afneemt, zowel bij de geschreven als bij de audiovisuele pers. Beide onderzoekers zeggen dat er buitenlands nieuws geleverd wordt, zolang daar vraag naar is. Maar de systemen van mensen die dergelijke informatie aanleveren evolueren voortdurend.

Ook Davies (2008, pp. 99-101) bevestigt - voor Groot-Brittannië en voor de Verenigde Staten - dat het aantal buitenlandse correspondenten en (freelance) stringers daalt, voornamelijk omdat grote mediabedrijven er niet meer voor willen betalen. Maar ondanks die daling, neemt de covering van buitenlands nieuws toe: Davies stelt dat journalisten uren voor het publiceren van een reportage naar de plek in kwestie worden gevlogen met enkel hun research gedaan van thuis uit op zak en dat, wanneer ze eenmaal ter plekke zijn, ze beroep doen op voor de hand liggende bronnen, zoals hun eigen ambassade, PR van de regering of andere grote organisaties, lokale media (die vaak die PR recycleren) of andere buitenlandse correspondenten. Daarnaast, schrijft Davies, maken media wereldwijd voor hun buitenlandse covering vooral gebruik van steeds twee dezelfde nieuwsagentschappen: Associated Press (AP) en Reuters. Veel organisaties halen al hun internationaal nieuws van bij enkel die twee nieuwsagentschappen.

Wouters, De Swert en Walgrave hebben het over minder buitenlands nieuws voor Vlaanderen in hun rapport *Een venster op de wereld. De actuele staat van buitenlandberichtgeving: feiten, impact en actieruimte* (2009). De drie onderzoekers bestudeerden de televisiejournals van de Vlaamse zenders *VRT* en *VTM*. Zij stelden vast dat het aandeel buitenlandse berichtgeving daalt sinds de jaren negentig. Niet enkel het aandeel neemt af, buitenlandse nieuwsitems

worden korter en worden meer achteraan in het journaal geplaatst. De steeds commerciëlere media brengen wat de consument wil en het doorsnee publiek koestert weinig interesse voor buitenlands nieuws.

In zijn boek stelt Hannerz (2004, p. 37) dat al geografisch of individueel hetzelfde buitenlandse nieuwsitem anders voorgesteld kan worden. Tijdens een gesprek met enkele correspondenten uit Tokio werd hem verteld dat bijvoorbeeld bepaalde informatie in het Oosten van Amerika op een andere manier zal worden weergegeven in het Westen van de Verenigde Staten.

Wouters, De Swert & Walgrave hebben het ook over “domesticatie”, waarbij nieuwsorganisaties een lokale invalshoek toekennen aan buitenlandse gebeurtenissen om zo het buitenlandse nieuws herkenbaarder te maken. Ook de zenders *VRT* en *VTM* passen die techniek toe. Het gevaar bestaat dan dat het publiek kijkt naar de wereld met een etnocentrische bril (Wouters, De Swert & Walgrave, 2009, p. 8). De onderzoekers stellen tevens dat redacties meer en meer afhankelijk worden van grote nieuwsagentschappen. Ze doen bijgevolg weinig aan eigen nieuwsgaring, mede omdat buitenlands nieuws duur is. Daarnaast gaat buitenlands nieuws in de eerste plaats over de buurlanden en over politieke en militaire grootmachten. Nabijheid – cultureel, geografisch, koloniaal – blijkt een zeer dominerende nieuwswaarde te zijn. Toegepast op Rusland zou tussen 2003 en 2008 de Russische Federatie voor maar 2,2% deel hebben uitgemaakt van de buitenlandse nieuwsitems van *VRT*. Voor *VTM* bedroeg dat in die periode 1,8%.

De Vlaamse media tellen overigens geen vaste buitenlandse correspondenten meer. Zo had de *VRT* van 1990 tot 1999 een buitenlandbureau in Moskou. Daar werkten niet enkel Vlaamse journalisten, maar het was oorspronkelijk opgericht door de Nederlandse journalist Peter d'Hamecourt, die buitenlandreporter vanuit Rusland was voor de Nederlandse openbare omroep *NOS*. Daarna richtte de *VRT* nog buitenlandbureaus op in Washington in 2000, vervolgens in Peking in 2008 en in Den Haag in 2013. Maar in juni 2015 haalde de *VRT* na enkele jaren Tom Van de Weghe terug uit de Verenigde Staten. Hij was voor de Vlaamse nieuwsmedia de laatste vaste correspondent in het buitenland (J. Balliauw, persoonlijke mededeling, 11 augustus, 2015; S. Blommaert, persoonlijke mededeling, 13 augustus, 2015; De Morgen - Het is zover: het einde van de *VRT*-correspondent, 2015; Deredactie.be - Afscheid van Nederland, 2015).

Alhoewel de Verenigde Staten en Europa minder buitenlands nieuws coveren in zowel de audiovisuele als de geschreven pers, hebben we nu meer dan ooit via het internet een snelle toegang tot wereldnieuws. Dankzij het web zijn kanalen zoals Al Jazeera, BBC World, France 24, China Central Television, etc., onmiddellijk te volgen. Er is dus wel toegang tot buitenlands nieuws. Maar minder buitenlandse correspondenten leidt tot minder gevarieerd buitenlands nieuws, aangezien de meeste kanalen van het buitenland eenzelfde basisagenda nastreven. Ook de groei van online nieuws zorgt ervoor dat we niet meer zien dat er iedere dag steeds meer nieuws wordt aangeleverd door minder professionele journalisten (Willnat & Martin, 2012, p. 496).

2.2.3 De buitenlandse correspondent in Rusland

Sinds de invoering van de Russische grondwet in 1993 (zie **2.1.2**), is de wetgeving inzake vrijheid van meningsuiting uitgegroeid tot een indrukwekkend corpus. De wetgeving verandert voortdurend en brengt herhaaldelijk nieuwe aspecten van de “vrijheid van de pers” in de breedste zin onder haar reglementering. Daaronder valt ook de wettelijke status van buitenlandse correspondenten in Rusland (Elst, 2005, p. 184).

Er is maar relatief weinig geweten over buitenlandse correspondenten in Rusland. Daarbovenop zijn de meeste studies over buitenlandse correspondenten gebaseerd op Amerikaanse journalisten of journalisten die werken voor Amerikaanse media. Maar in 2010 voerde de Nederlandse onderzoekster Bernadette Kester specifiek onderzoek naar Nederlandse correspondenten in Rusland. Voor dat onderzoek verrichte Kester 11 interviews met correspondenten die allen - behalve twee - voltijds verbleven in Moskou tijdens de periode 1982 - 2007 (Kester, 2010).

Kester (2010) stelde vast dat al de correspondenten al een aantal jaar journalistieke ervaring hadden voordat ze naar Moskou vertrokken en dat ze allen Russisch spraken. Daarvoor hadden ze ofwel een opleiding gevolgd, ofwel hadden ze de taal al doende geleerd. Voor alle correspondenten uit haar onderzoek gold dat ze - ongeacht de periode waarin ze in Rusland verbleven - bij hun aankomst in Moskou hun netwerk volledig zelf moesten uitbouwen. Russische politici waren voor de Nederlandse correspondenten nauwelijks tot niet benaderbaar. Daarom probeerden de correspondenten contacten te leggen met Russen die hen

inzicht in het Kremlin konden verlenen. Ook kregen grote internationale nieuwsagentschappen, zoals AP en Reuters, van de Russische autoriteiten voorrang op informatie en werd er niet veel belang gehecht aan de Nederlandse correspondent.

Russische burgers vormden een belangrijke bron voor de Nederlandse correspondenten, vooral Russische taxichauffeurs waren geliefd. Daarnaast gaven de correspondenten aan regelmatig hinder te ondervinden van de KGB: zo werden correspondenten achtervolgd en was contactpersonen interviewen in het openbaar onmogelijk. De correspondenten die tijdens het begin van de jaren negentig verslag deden vanuit Moskou, ervoeren inderdaad een grotere persvrijheid in Rusland, waardoor ze zich makkelijker baseerden op Russische media als bron, ook al moesten ze toch nog tussen de regels door lezen. Ze gebruikten ook AP en Reuters als bron.

Correspondenten die in Moskou verbleven tijdens de eerste twee ambtstermijnen van Poetin gaven te kennen dat Russische burgers makkelijk benaderbaar waren, al zei de ene dat een Rus liever niet zijn persoonlijke mening gaf, terwijl de andere correspondent zei dat Russen hun mening wel gemakkelijk uitten. Daarnaast vertelden ze dat het onmogelijk was om naar Tsjetsjenië te reizen zonder toestemming van de Russische autoriteiten (Kester, 2010, p. 65).

2.2.4 Rolperceptie in journalistieke culturen wereldwijd

In 2007 werd het academisch gedreven project *Worlds of Journalism Study* gestart om de staat van de journalistiek in de hele wereld na te gaan. Daarvoor werden er tussen 2007 en 2011 interviews gevoerd met 2100 journalisten van meer dan 400 nieuwsorganisaties in 21 landen. Het doel: focussen op de verschillende rollen in de journalistieke culturen. Via het project ontdekten de onderzoekers dat er overal in de wereld vier globale professionele milieus van journalisten bestaan (Worlds of Journalism Study, z.d.).

De vier globale milieus zijn: de *populist disseminator*, de *detached watchdog*, de *critical change agent* en de *opportunist facilitator*. Thomas Hanitzsch (2011) stelt dat de journalist als *populist disseminator* sterk gericht is naar zijn doelpubliek. Hij wil het doelpubliek voorzien van "interessante informatie" en staat niet erg kritisch tegenover overheden of elites. De *detached watchdog* wil zijn doelpubliek politieke informatie verschaffen en staat wel kritisch

tegenover elites. De *critical change agent* staat ook kritisch tegenover overheden en elites. Als *critical change agent* pleit de journalist voor sociale veranderingen, wil hij de publieke opinie beïnvloeden of een politieke agenda zetten. Hij wil het doelpubliek aanzetten om deel te nemen aan politieke discussies en verkiezingen. Haaks op de *critical change agent* staat de *opportunist facilitator*, de journalist die meestal het politieke beleid steunt en er een positief beeld van brengt. Als *opportunist facilitator* voert de journalist zijn waakhondfunctie niet uit.

2.3 BESLUIT LITERATUURSTUDIE

Vanaf de revoluties in 1917 stonden de Russische media en het Russische volk onder controle van de staat. Zeker onder Stalin moest alles zo publiek mogelijk worden en was privaat leven niet langer de norm. Russische media dienden er hoofdzakelijk voor om het regime te steunen en te versterken. Na Wereldoorlog II waren buitenlanders allesbehalve welkom in de Sovjet-Unie en ook informatie uit het buitenland mocht Rusland niet in (de Smaele & Vartanova, 2007; de Smaele, 2008; Figes, 2014).

Onder Chroesjtsjov werden voor het eerst de gruwelijkheden van Stalin publiek gemaakt (Figes, 2014). Na Chroesjtsjov werden de Russische radio en televisie extreem gecentraliseerd en moesten ze de waarden van de Partij weerspiegelen (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014). Een nieuwe wind kwam er uiteindelijk met Gorbatsjov. Hij zorgde voor meer openheid en transparantie in de Sovjet-Unie. Voor het eerst waren er in 1987 op de Russische televisie live-uitzendingen (de Smaele & Vartanova, 2007; Zassoursky, 2004) en ontstonden er onafhankelijke, publieke instellingen (de Smaele & Vartanova, 2007; Figes, 2014).

Ten tijde van Jeltsin kenden de Russische media tijdens de eerste helft van de jaren negentig meer vrijheid dan ooit (Zassoursky, 2004). In de tweede helft van de jaren negentig gebruikte Jeltsin de Russische media gretig om zijn herverkiezing te verzekeren. In de jaren nadien groeiden de massamedia uit tot de belangrijkste wegen voor politieke communicatie (Zassoursky, 2004).

Er was niet zozeer meer sprake van censuur, zoals tijdens de Sovjet-periode, maar eerder wel controle op de Russische pers vanuit privékapitaal. Die controle was veel doordringender dan welke vorm van censuur ook. Propaganda was terug, maar niet enkel van de overheid, ook vanwege private eigenaars (de Smaele & Vartanova, 2007; Hutchings & Rulyova, 2009; Malfliet, 2004; Paletz, Jakubowicz & Novosel, 1995; Zassoursky, 2004). Tijdens zijn eerste ambtstermijn maakte Poetin het er zijn persoonlijke missie van om Russische onafhankelijke media uit de handen van de oligarchen te krijgen en ze onder invloed van het Kremlin te brengen. Volgens Hutchings & Rulyova (2009), de Smaele (2004; 2006) en Figes (2014) streeft Poetin de ideologische missie na de Russische media te gebruiken om de Russische natie herop te bouwen.

Wat betreft de buitenlandreporter, kan er volgens Hess (1996) en volgens Weaver & Willnat (2003) een algemeen profiel worden opgesteld: de gemiddelde buitenlandse correspondent is een blanke man van middelbare leeftijd die meestal een hogere opleiding genoten heeft en van wie beide - of een van de beide - ouders een diploma heeft. Er kunnen verschillende typologieën van buitenlandse correspondenten worden opgesteld. Zo onderscheidt Van Ginneken (2002) vijf typologieën, Hannerz (2004) onderscheidt er twee, Hamilton & Jenner (2004) acht en Reynolds (2010) drie. Hamilton & Cole (2008) - die zich aansluiten bij Hamilton & Jenner - merken wel op dat hun typologie niet volledig is. Willnat & Martin (2012) stellen dat precieze definities over de buitenlandse correspondent in een veranderende mediawereld niet volledig mogelijk zijn. Over het algemeen zijn er nu minder buitenlandse correspondenten dan een aantal jaar geleden, omdat ze duur zijn en er nu online meer gratis nieuws beschikbaar is.

3 METHODOLOGIE

In dit deel gaan we dieper in op het eigen onderzoek. Eerst bespreken we de onderzoeksvraag, de werkwijze van dit onderzoek en de relevantie ervan. Bij de werkwijze leggen we onder meer uit dat het hier gaat om kwalitatief onderzoek. Tot slot reiken we nog theorie aan over interviewen.

3.1 Onderzoeksvraag en doelstelling

Buiten een klein aantal werken, is er nog niet veel onderzoek verricht naar buitenlandse correspondenten die nu of een paar jaar geleden verslag doen of deden vanuit Rusland. We kennen dus nog niet veel over hun ervaringen en hoe zij hun journalistieke functie uitoefenen of uitoefenden in Rusland. Daarom luidt de hoofdonderzoeksvraag in deze masterproef dan ook als volgt: op welke manier gaan en gingen buitenlandse correspondenten in Rusland te werk van 1990 tot nu?

Daarnaast stellen we ons de volgende vragen: wat is het profiel van de buitenlandse correspondent in Rusland? Welke vormen van censuur zijn er? Welke obstakels zijn er? Hebben die gevolgen?

Met deze masterproef willen we een bijdrage leveren aan het onderzoek naar de buitenlandreporter in Rusland. De gevonden resultaten in deze masterproef stellen we dan ook ter beschikking van de ruimere wetenschappelijke gemeenschap.

3.2 Werkwijze

Voor dit onderzoek maakten we gebruik van individuele, semigestructureerde diepte-interviews met journalisten die werken of gewerkt hebben als buitenlandse correspondent in Rusland. In de interviews werden er aan de hand van een topiclijst vragen gesteld aan iedere journalist. Van ieder interview werd de audio opgenomen en achteraf werden de afgenomen interviews uitgeschreven.

We hebben gekozen voor deze methode, omdat we op die manier kwalitatief onderzoek kunnen verrichten: aan de hand van de antwoorden in de interviews kunnen we peilen naar ervaringen van de buitenlandreporters en inzichten verwerven. Dit onderzoek betreft voornamelijk open onderzoek waarover nog weinig geschreven is.

Voor dit onderzoek werden Nederlandstalige en Franstalige correspondenten geselecteerd die werken of gewerkt hebben als buitenlandreporter in Rusland. Voor deze selectie werd er gestreefd naar zoveel mogelijk diversiteit. De verschillende correspondenten hebben dan ook niet allemaal dezelfde leeftijd, nationaliteit of hetzelfde geslacht, noch hebben ze dezelfde opleiding genoten of waren ze - of zijn ze - tijdens dezelfde periode tewerkgesteld in Rusland.

Bij de interviews vormde de topiclijst het meetinstrument. Deze was als volgt opgebouwd: de vragenlijst was onderverdeeld in verschillende topics die elk een groot onderwerp behandelden. Elke topic was op zijn beurt nog eens onderverdeeld in subtopics (en ook daarin kon nog een of meerdere onderverdelingen voorkomen). De aangekaarte onderwerpen voor de topiclijst waren de persoonlijke gegevens van de buitenlandreporter, zijn of haar werkervaring in het algemeen, zijn of haar journalistieke ervaringen in Rusland en zijn of haar visie op de toekomst.

Aan iedere vraag en subvraag werden er een of meerdere codes toegevoegd. Achteraf bij de verwerking van de bekomen informatie werden de antwoorden van de verschillende correspondenten onderling per code vergeleken.

De interviews werden begin augustus 2015 afgenomen, via het VoIP-programma Skype of ter plaatste, en duurden elk ongeveer een uur.

3.3 Theorie over interviews

Het doel van een interview is informatie verzamelen uit de mededelingen van de ondervraagde personen om zo een vooraf geformuleerde vraag te kunnen beantwoorden. Een categorie van het interview is het diepte-interview. Daarbij reikt de interviewer de geïnterviewde een aantal gespreksonderwerpen aan die nauwkeurig worden uitgediept.

Persoonlijke en emotionele aspecten komen daarbij ook aan bod (Baarda, De Goede en Van der Meer-Middelburg, 2007, pp. 14-16).

De betrouwbaarheid van een interview is de mate waarin de onderzoeksresultaten onafhankelijk zijn van het toeval. Daarom wordt er opnameapparatuur gebruikt, zodat de kwaliteitscontrole van het interview achteraf optimaal is. De geldigheid van een interview hangt ervan af of de bekomen resultaten effectief de werkelijkheid afspiegelen. Er worden daarom best nog andere databronnen geraadpleegd over het bestudeerde onderwerp (Baarda, De Goede en Van der Meer-Middelburg, 2007, pp. 21-23).

Voor het diepte-interview wordt er een topiclijst gehanteerd, een lijst met onderwerpen en subonderwerpen, en die maakt van het interview een semigestructureerd of gedeeltelijk gestructureerd interview. De topiclijst verschilt van de vragenlijst van een enquête, omdat er tijdens het interview met de topiclijst dieper kan worden ingegaan op de bestudeerde onderwerpen. Bij een enquête is dat niet zo. Om een topiclijst op te stellen, wordt er eerst informatie verzameld over het te bestuderen onderwerp. Daarna worden er topics en subtopics over die informatie gezocht en die worden in een logische volgorde opgesteld op de topiclijst (Baarda, De Goede en Van der Meer-Middelburg, 2007, pp. 26-30).

4 ONDERZOEK

Ik denk dat het zo'n beetje een beperkt idee is om te denken dat wij alleen een land kunnen waarderen als het lijkt op het onze. ... Ik denk dat in het algemeen mensen moeilijk kunnen omgaan met dingen die anders zijn. - *Kysia Hekster, 9 augustus 2015*

Het blijft altijd verrassend, Rusland. En je moet nooit denken dat je het snapt. - *Floris Akkerman, 10 augustus 2015*

In dit hoofdstuk komen de resultaten van het onderzoek aan bod. Aan de hand van die resultaten, formuleren we een antwoord op de hierboven gestelde onderzoeksvragen.

4.1 Hoofdonderzoeksvraag

Op welke manier gaan en gingen buitenlandse correspondenten in Rusland te werk van 1990 tot nu? Aan de hand van negen gevoerde semigestructureerde diepte-interviews, proberen we een antwoord te verkrijgen op die onderzoeksvraag.

4.1.1 De correspondenten

We voeren dit onderzoek aan de hand van interviews die we hebben afgenomen met negen correspondenten. Voor dit onderzoek werden verschillende correspondenten gecontacteerd en uiteindelijk werden er negen reporters geïnterviewd uit België, Nederland en Frankrijk. Al die reporters werken of hebben gewerkt als buitenlandreporter in Rusland en verblijven of verbleven daar voltijds voor hun werk.

Het onderzoek beslaat volgende reporters: de Nederlandse journalisten David Jan Godfroid, Olaf Koens, Bart Rijs, Remco Reiding, Kysia Hekster en Floris Akkerman; de Franse reporter Patrice Acheré en de Vlaamse journalisten Jan Balliauw en Stefan Blommaert. Bij de correspondent Patrice Acheré moet wel een opmerking worden gemaakt: in tegenstelling tot de andere correspondenten van dit onderzoek, is hij niet de 'hoofdcorrespondent' van zijn mediateam of staat hij niet volledig alleen in voor het eindproduct dat gepubliceerd wordt. Acheré maakt deel uit als tweede correspondent van het Moskouse buitenlandbureau van France 2. Dat team bestaat uit twee Fransen: een hoofdcorrespondent, een tweede

correspondent en cameraman (Patrice Acheré) en vier Russische medewerkers. Ook al is Acheré niet de hoofdcorrespondent en staat hij vooral in voor het filmwerk, toch werd besloten om hem op te nemen in dit onderzoek: naast filmen, verricht Acheré ook onderzoek naar de bronnen voor een verslag, zoekt hij contactpersonen voor reportages, stelt hij onderwerpen voor aan de redactie, post hij mee berichten op de blog van het nieuwsteam en buigt hij zich over nog meerdere facetten van het journalistieke werk.

Van de negen geïnterviewde reporters, werken er momenteel nog drie voltijds als buitenlandcorrespondent in Moskou, namelijk David Jan Godfroid, Olaf Koens en Patrice Acheré. De Vlaamse journalist Jan Balliauw is ook nog werkzaam als buitenlandreporter voor Rusland, maar hij verblijft niet langer voltijds in Moskou.

Zoals net vermeld, werkt Jan Balliauw nog steeds als buitenlandcorrespondent voor Rusland zonder daar permanent te verblijven, maar van 1990 tot 1993 woonde hij daar voltijds. Hij werd opgevolgd door Stefan Blommaert, die woonde in en verslag deed vanuit Moskou van 1993 tot 1994. Bart Rijs was buitenlandreporter in Moskou en woonde daar voltijds van 1998 tot 2002. Remco Reiding woonde en werkte als buitenlandse correspondent in Moskou van 2004 tot 2012. Journaliste Kysia Hekster deed verslag uit Moskou en verbleef daar permanent van 2008 tot 2012 en voor Floris Akkerman was dat van 2009 tot 2013. David Jan Godfroid begon met zijn verslaggeving in Moskou in 2004, verliet Rusland voor vier jaar in 2008, maar woont en werkt sinds 2012 weer in de Russische hoofdstad. Olaf Koens is sinds 2008 voltijdse buitenlandcorrespondent in Rusland en voor Patrice Acheré is dat sinds 2014. In deze masterproef wordt er onderzoek verricht naar het journalistieke werk van de buitenlandreporter in de periode 1990 - 2015. Voor dit onderzoek geldt dat er in de bestudeerde periode steeds een van de correspondenten permanent aanwezig was in Rusland, behalve voor de jaren 1995, 1996, 1997 en 2003.

Een overzicht van de reporters, hun persoonsgegevens en hun verblijf in Rusland kan worden teruggevonden in onderstaande tabel (Tabel 5).

Correspondenten	Geslacht	Geboortejaar	Nationaliteit	Verblijf in Rusland
Jan Balliauw	Mannelijk	1959	Belg	1990 - 1993
Stefan Blommaert	Mannelijk	1958	Belg	1993 - 1994
Bart Rijs	Mannelijk	1965	Nederlander	1998 - 2002
David Jan Godfroid	Mannelijk	1959	Nederlander	2004 - 2008 2008 - heden
Remco Reiding	Mannelijk	1976	Nederlander	2004 - 2012
Kysia Hekster	Vrouwelijk	1971	Nederlander	2008 - 2012
Olaf Koens	Mannelijk	1985	Nederlander	2008 - heden
Floris Akkerman	Mannelijk	1977	Nederlander	2009 - 2013
Patrice Acheré	Mannelijk	1976	Fransman	2014 - heden

Tabel 5: persoonsgegevens correspondenten

4.2 Het onderzoek

Voor dit onderzoek werden er begin augustus 2015 semigestructureerde diepte-interviews afgenomen met de correspondenten. Al deze interviews vonden plaats via het VoIP-programma Skype, behalve het interview met Jan Balliauw. Dat gebeurde op de redactie van de *VRT*. Dezelfde topiclijst, terug te vinden in **bijlage 1**, werd aan iedere correspondent voorgelegd. Aan iedere vraag en subvraag op de topiclijst werd een code of subcode toegevoegd (die kunnen worden geraadpleegd in **bijlage 2**), zodat de door de interviews bekomen informatie makkelijk en eenduidig te verwerken was.

De topiclijst besloeg vier grote onderwerpen, namelijk vragen over de persoonlijke achtergrond van de correspondent, vragen over de correspondent als buitenlandreporter in het algemeen, vragen over de correspondent zijn journalistieke werk in Rusland en enkele afsluitende vragen.

Met de vragen over de persoonlijke achtergrond van de correspondent, alsook met enkele buitenlandreportervragen, werd er hoofdzakelijk gepeild naar het profiel van de buitenlandreporter. Daarnaast werden een deel van de buitenlandreportervragen aangewend

om te kijken aan welke typologie van buitenlandse correspondent de journalist beantwoordt. Ook werd er via de buitenlandreportervragen gekeken wat voor nieuws er voornamelijk gebracht werd en op welke manier.

Aan de hand van de vragen over de reporter zijn journalistieke werk in Rusland, werd er gekeken op welke bronnen de reporter zich regelmatig baseerde en of hij al dan niet makkelijk toegang had tot bepaalde informatie in Rusland. Ook werd er in dat deel gepeild naar het profiel van de Russische journalist en de werkhethiek van de buitenlandreporter. Zowel in het deel met de buitenlandreportervragen, als in het deel over de reporter zijn journalistieke werk in Rusland, werd er nagegaan welke rol de journalist vervult in de journalistieke cultuur.

Op het einde van het interview werd de journalist gevraagd naar zijn persoonlijke mening en visie op de toekomst.

4.2.1 Het profiel van de buitenlandreporter in Rusland

In dit deel bekijken we aan welk sociaal profiel de buitenlandse correspondent in Rusland voldoet en welke buitenlandreporter-typologieën we aan de correspondent kunnen toeschrijven.

Van de negen geïnterviewde correspondenten, is slechts een correspondent van het vrouwelijke geslacht. Alle correspondenten hebben ook een (of meerdere) diploma('s) hoger onderwijs, enkel voor Olaf Koens en Patrice Acheré ligt dat anders: Olaf Koens is een opleiding Wijsbegeerte begonnen, maar heeft die nooit afgemaakt. Patrice Acheré is een opleiding Wiskunde gestart, heeft die niet afgemaakt, maar heeft daarna een cursus video gevolgd. Voor alle correspondenten geldt dat tenminste een van beide ouders een hogere opleiding genoten heeft. In drie van de negen gevallen was dat enkel de vader, in twee van de negen gevallen enkel de moeder.

Buiten een geïnterviewde correspondent, hadden alle reporters al meerdere jaren - dat gaat van 5 tot 19 jaar - ervaring opgedaan in de journalistiek voordat ze naar Moskou vertrokken. Daarvan zijn er vijf reporters die al ervaring hadden als buitenlandreporter, omdat ze al verslag deden vanuit het buitenland zonder daar permanent te verblijven. Enkel voor Stefan

Blommaert was dat toen ook Rusland (of in die periode, eind jaren tachtig, nog de Sovjet-Unie). Van de negen correspondenten is Olaf Koens de enige reporter die zonder journalistieke ervaring vertrokken is naar Moskou om daar te werken als buitenlandse correspondent.

4.2.2 De typologie van de buitenlandse correspondent in Rusland

Wanneer we kijken naar de literatuurstudie over buitenlandcorrespondent-typologieën (zie **2.1.1.3**), dan kunnen we aan iedere correspondent uit de bestudeerde groep, ongeacht de periode waarin ze permanent in Rusland verbleven, minstens een type buitenlandse correspondent toeschrijven. Iedere correspondent uit de groep voldoet namelijk aan het type traditionele buitenlandse correspondent: elke journalist uit de geïnterviewde groep woont (woonde) permanent in Rusland en werkt (werkte) voor een of meerdere media uit eigen land.

Daarnaast kunnen we aan iedere journalist afzonderlijk nog types toeschrijven. Een overzicht daarvan bevindt zich hieronder (Tabel 6):

Reporter	Statuut	Type medium	Nationaal en/of internationaal	Typologie
Jan Balliauw	- 1990 - 1993: freelance voor <i>VRT</i> vanuit Moskou - heden: vast in dienst voor <i>VRT</i> vanuit België	Televisie, radio, online	Nationaal, sporadisch internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Parachutejournalist - Multigedisciplineerd - Spiralist
Stefan Blommaert	- 1994: vast in dienst voor <i>VRT</i> vanuit Moskou - heden: vast in dienst voor <i>VRT</i> vanuit België	Televisie, radio, online, print (in mindere mate)	Nationaal, sporadisch internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Parachutejournalist - Multigedisciplineerd

				- Spiralist
Bart Rijs	- 1998 - 2002: vast in dienst voor de Volkskrant	Print	Nationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Spiralist
David Jan Godfroid	- 2004 - 2008: grotendeels voor <i>NOS</i> radio, vast in dienst - 2012 - heden: grotendeels voor <i>NOS</i> , vast in dienst	Radio, televisie, website	Nationaal, sporadisch internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Parachutejournalist - Multigedisciplineerd - Longtimer
Remco Reiding	- 2004 - 2012: freelance, grotendeels voor GPD	Print, radio & televisie (in mindere mate)	Nationaal en internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Longtimer
Kysia Hekster	- 2008 - 2012: grotendeels voor <i>NOS</i> , vast in dienst	Televisie, radio en online	Nationaal en sporadisch internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Parachutejournalist - Multigedisciplineerd - Spiralist
Olaf Koens	- 2008 - heden: freelance, grotendeels voor <i>RTL Nieuws</i> en de Volkskrant	Print, online, televisie, radio	Nationaal en internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse buitenlandreporter - Multigedisciplineerd - Longtimer
Floris Akkerman	- 2009 - 2013: freelance	Print, online	Nationaal en internationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Buitenlandse

				buitenlandse reporter - Niet-gesteunde freelancer - Spiralist
Patrice Acheré	- 2014 - heden: vast in dienst voor France 2	Televisie, online	Nationaal	- Traditionele buitenlandreporter - Parachutejournalist - Multigedisciplineerd

Tabel 6: de buitenlandcorrespondent-typologieën toegepast op de geïnterviewde reporters

Van iedere reporter, behalve Bart Rijs en Patrice Acheré, kunnen we ook stellen dat hij of zij een buitenlandse buitenlandreporter is, omdat hij of zij - al dan niet sporadisch - ook verslag doet voor andere media dan media uit het thuisland. Aan journalisten Stefan Blommaert, David Jan Godfroid, Kysia Hekster en Patrice Acheré kunnen we ook het label parachutejournalist toeschrijven, omdat de drie journalisten voordat ze permanent vertrokken naar Moskou, al werkten als buitenlandreporter. Dat label kunnen we ook toeschrijven aan Jan Balliauw, die in zijn geval eerst werkte als traditionele buitenlandreporter in Moskou, hoofdzakelijk voor de *VRT*, en dat nu doet als parachutejournalist.

Aan de reporters Patrice Acheré, Olaf Koens, Kysia Hekster, David Jan Godfroid, Stefan Blommaert en Jan Balliauw kunnen we tevens het type multigedisciplineerd toeschrijven, omdat ze werkzaam zijn in meerdere facetten van de journalistiek: bijvoorbeeld niet enkel radio, maar ook televisie, print of online (al geldt dat voor reporters Jan Balliauw en Stefan Blommaert vooral voor hun laatste en niet hun eerste jaren als buitenlandreporter).

Daarnaast kunnen we van de reporters David Jan Godfroid, Remco Reiding en Olaf Koens zeggen dat ze longtimers zijn, omdat ze reeds langer dan vijf jaar in Moskou verblijven of hebben verbleven. Voor de overige reporters is dat niet zo, van hen kunnen we stellen dat ze spiralists zijn.

Floris Akkerman kunnen we dan nog terugbrengen onder Reynolds (2010) zijn categorie niet-gesteunde freelancer, omdat hij van de freelancers van de groep de enige is die niet een vast aantal dagen werkt voor een medium en dus opdrachten uitvoert voor verschillende media.

Maar net zoals Willnat & Martin (2012) kunnen we zeggen dat het aantal bestaande definities over de buitenlandreporter niet voldoende en accuraat genoeg zijn om het werk van de reporters helemaal mee aan te duiden. Zo zijn er in de bestudeerde groep journalisten die alleen werken of net in team, die samenwerken met (al dan niet Russische) assistenten of een fixer of helemaal alleen werken, of die zich als buitenlandreporter niet focussen op enkel een land, of die zich ook niet enkel bezighouden met journalistiek als hun beroep.

Van de negen correspondenten, werkte enkel Floris Akkerman helemaal alleen. Olaf Koens werkt ook grotendeels alleen, behalve voor televisie: dan werkt hij samen met een cameraman, ook freelance.

David Jan Godfroid en Kysia Hekster werken voor de *NOS* samen met een producer en een cameraman. David Jan Godfroid voegt daaraan toe dat de cameramensen met wie hij samenwerkt ook freelancers zijn en niet vast in dienst voor de *NOS*. "Dat kan de *NOS* niet betalen, of dat wil de *NOS* niet betalen."

Bart Rijs en Remco Reiding werkten beiden samen met een fixer/tolk die hen vooral tijdens hun eerste jaar van hun correspondentschap bijstonden voor communicatie in het Russisch (zoals journalistieke interviews) en praktische zaken.

Een apart geval is dat van Jan Balliauw en Stefan Blommaert. Jan Balliauw vertrok in de jaren negentig als freelancer naar Moskou om daar samen te werken met Peter d'Hamecourt, die toen werkte als correspondent voor de *NOS* en het buitenlandbureau Moskou uitbaatte. Jan Balliauw kreeg toen hulp van een Russische producer en fixer. In 1993 werd hij opgevolgd door Stefan Blommaert in het Moskouse buitenlandbureau, die op zijn beurt samenwerkte met een Russische assistent en een fixer. Jan Balliauw meldt dat zijn twee assistenten in 1990 - 1993 geen hoge kost vormden, omdat de lonen laag waren. Vandaag ligt dat anders: ook nu werkt hij (in het buitenland in het algemeen) samen met een lokale fixer of producer, iemand die de taal van het land kent. De fixers en producers staan vooral in voor produceren: ze zorgen er voornamelijk voor dat interviews in orde komen en dat ze toestemming krijgen om te draaien op een bepaalde locatie. Het grote voordeel is dat zij veel contacten hebben. "Je betaalt eigenlijk de fixer niet zozeer omwille van zijn taligheid, maar vooral omwille van zijn contacten." Zo stelt Jan dat hij tot twee, drie jaar geleden alles zelf kon doen in Oekraïne, vaak in het Russisch, maar dat is nu veranderd.

Nog een ander geval is dat van Patrice Acheré. Hij werkt voltijds in Rusland samen met het bureau Moskou van de Franse openbare omroep *France 2*. Dat bestaat momenteel uit volgende personen: twee Franse correspondenten - de hoofdcorrespondent en een tweede correspondent (in dit geval Patrice) - een Russische producer, een Russische monteur en nog twee Russische assistenten. Zowel de Franse als Russische medewerkers zijn vast in dienst voor *France 2*.

4.2.3 Een eventuele voorbereiding

Van de negen reporters hebben er zeven een voorbereiding gekregen (zoals een taalcursus Russisch) voordat ze vertrokken naar Rusland. In twee gevallen ging die cursus volledig uit van het medium waarvoor ze werkten, namelijk in de gevallen van David Jan Godfroid en Kysia Hekster die beiden werken voor de Nederlandse openbare omroep *NOS*.

In drie gevallen heeft die voorbereiding plaatsgevonden volledig op initiatief van de reporter zelf. Dat was zo voor de reporters Jan Balliauw, Stefan Blommaert en Bart Rijs, die alle drie begonnen als buitenlandse correspondent in Rusland in de jaren negentig.

Remco Reiding en Patrice Acheré volgen (of volgden) een cursus Russisch die ze deels zelf betaalden en deels gefinancierd wordt (werd) door het medium waarvoor ze werkzaam zijn (waren). De Nederlandse journalist Remco Reiding merkt daarbij op dat hij achteraf gezien veel meer energie zou hebben gestoken in een voorbereiding, zoals een netwerk uitbouwen en collega's polsen naar ervaring. En in je netwerk NGO's zoals *Amnesty International* en *Memorial* opnemen, zodat je in het begin van je correspondentenschap makkelijk iemand kan bellen, mocht het nodig zijn. "In het begin heb je dat gewoon veel meer nodig dan later, omdat je misschien wel de kennis hebt, maar nog niet het begrip van hoe dingen werken."

Olaf Koens en Floris Akkerman zijn de enige twee reporters, beiden freelancers, die geen voorbereiding hebben gehad voordat ze vertrokken.

Overigens alle correspondenten spreken Russisch, al dan niet al doende geleerd of via een taalcursus.

4.2.4 Het doelpubliek van de correspondent

Een heel breed en nationaal doelpubliek hebben (hadden) de reporters David Jan Godfroid, Kysia Hekster, Olaf Koens, Jan Balliauw, Stefan Blommaert en Patrice Acheré, die ieder werken voor televisie en, buiten Olaf Koens, voor de openbare omroep van hun land. David Jan Godfroid bestempelt zijn doelgroep als "alle lagen van de bevolking in Nederland". Daarop zegt Olaf Koens dat *RTL* wel een commerciële zender is, maar dat het kwalitatief gezien niet zo heel veel verschil uitmaakt. Jan Balliauw merkt op dat je bij een dergelijk breed publiek, zoals de kijkers van *Het Journaal* van de *VRT*, niet mag uitgaan van de voorkennis van de kijker.

Een specifiekere doelpubliek zijn de lezers van Bart Rijs, die schreef voor de Nederlandse de Volkskrant, en de lezers van Remco Reiding, die schreef voor zowel Nederlandse als Vlaamse media. En een heel variërend doelpubliek is dat van Floris Akkerman, die als freelancer vanuit Moskou schreef voor verschillende Nederlandse en Vlaamse media.

Wanneer we kijken naar het contact dat de correspondenten hebben (of hadden) met hun doelpubliek, dan kunnen we een enorm verschil vaststellen tussen de correspondenten die in de jaren negentig werkten in Rusland en zij die dat doen (deden) in de jaren 2000. Tijdens de jaren negentig waren de correspondenten voor contact met hun doelpubliek vooral aangewezen op lezersbrieven, waardoor ze weinig tot geen reacties te horen kregen van hun doelpubliek.

Maar voor de andere groep reporters is dat door de komst van het internet helemaal veranderd. Zij staan dagelijks in contact met hun doelpubliek en dan vooral via de sociale media, waarvan voor de meesten toch wel Twitter toonaangevend is. "Daar zit een vorm van dialoog in", stelt Olaf Koens. Over contact met haar doelpubliek, zegt Kysia Hekster: "Dat is onvermijdelijk deze tijd." Ook Jan Balliauw staat in contact met zijn doelpubliek via Twitter. Maar hij stelt dat het niet moet worden overschat. Zijn Twitterfeed staat ook "los" van wat hij doet voor de *VRT*: de reacties die hij krijgt op Twitter, zijn reacties op de posts die hij daar zet en geen directe commentaren op de producten die hij maakt voor *VRT*.

Enkel Remco Reiding, die buitenlandse correspondent was in Moskou van 2004 tot 2012, valt tussen beide groepen. Tijdens zijn beginjaren als buitenlandreporter in Moskou, had hij bijna

geen contact met zijn doelpubliek. Maar van 2006 tot 2009 hield hij een blog bij over zijn correspondentenschap, waar wel regelmatig reacties van zijn lezers op verschenen.

4.2.5 Covering van het nieuws

"Ik ben de enige correspondent voor de NOS in Rusland, dus ik moet in principe alles doen." -
David Jan Godfroid, 5 augustus 2015

4.2.5.1 Vaakst behandelde thema's

Wanneer aan de correspondenten gevraagd werd welk thema ze het vaakst behandelden in hun reportages, dan werd er het meest 'sociale thema's' geantwoord. Olaf Koens buigt zich het vaakst over sociale vraagstukken. De reportages van Kysia Hekster gaan het meest over het leven van de Russen. Remco Reiding zei: "Bovendien zijn stukken over politiek en economie wel noodzakelijk, maar in de vorm van reportage vaak dodelijk saai. Maatschappelijke thema's zeggen gewoon veel meer over wat er speelt in een land." Ook voor Patrice was sociaal een veel voorkomend onderwerp. Maar Kysia Hekster voegde er wel aan toe dat je soms niet aan het nieuws van de dag kon "ontsnappen": zo was Hekster in Rusland toen in 2010 de bomaanslagen gepleegd werden in de Moskouse metro en het vliegtuig van de Poolse president Lech Kaczyński datzelfde jaar neerstortte in Smolensk. "Dat zijn grote nieuwsverhalen, dus daar ga je gewoon naartoe." Ook Reiding bevestigt dat je soms niet onderuit kon aan de actualiteit van de dag. Zo vond tijdens zijn correspondentieperiode in 2004 de schoolgijzeling in Beslan plaats en de Oranjerevolutie in Oekraïne. Hij stelt dat je als correspondent niet zoveel "je eigen nieuws" hebt: het nieuws gebeurt en daar zit je bovenop als correspondent.

Politiek was een veel voorkomend thema voor de reporters Floris Akkerman, Jan Balliauw en Stefan Blommaert. Zo berichtte Floris Akkerman regelmatig over de Moskouse demonstraties tegen Poetin in 2011 en 2012. Naast politiek, was voor Stefan Blommaert ook economie sterk aanwezig, omdat hij zich in 1993 - 1994 net in de grote omwentelingsperiode zat waarin Rusland na Gorbatsjovs *perestrojka* evolueerde van een geleide naar een vrijemarkteconomie. Jan Balliauw voegt daaraan toe dat hij nu twee grote specialiteiten heeft, namelijk enerzijds de

voormalige Sovjet-Unie en Oost-Europa en anderzijds "internationale crisissen, bekeken niet vanuit de situatie op het terrein, maar vanuit hoe internationale spelers daarop inwerken." Daar voegt hij nog aan toe dat ook defensie belangrijk is voor hem: "Omdat je vaak merkt in de internationale politiek dat daar ook een defensieel aspect aan komt. Als een crisis diplomatiek niet kan worden opgelost, dan mondt het vaak jammer genoeg uit in een oorlog. En dan is het interessant om te weten wat de verschillende partijen militair gezien betekenen, wat die kunnen doen, wat hun strategische doelen zijn." Kysia Hekster merkt nog op dat nieuws over Russische politiek heel vaak al Nederland bereikte via internationale nieuwsagentschappen, zoals AP en Reuters: "Wij probeerden juist om iets te onderscheiden wat die persbureaus niet hadden."

Een brede waaier aan onderwerpen voor reportages werd teruggevonden bij David Jan Godfroid en Bart Rijs. Zo schreef Rijs tijdens de jaren negentig onder andere over de roebelcrisis, het einde van de Jeltsin-periode en het begin van de tweede Tsjetsjeense oorlog, maar ook over het dagelijkse leven in Rusland en de Russische cultuur.

4.2.5.2 Voorstellen voor onderwerpen

Op de vraag of de correspondenten regelmatig voorstellen ontvangen - of ontvingen - van de redactie om een reportage over te maken, luidde het antwoord dat het meestal andersom in zijn werk ging: de correspondent doet een voorstel aan de redactie. Dat was zo in het geval van David Jan Godfroid, Olaf Koens, Kysia Hekster, Floris Akkerman, Patrice Acheré, Stefan Blommaert en Jan Balliauw. Enkel de gebeurtenissen van het neergestorte vliegtuig MH17 vormen een uitzondering voor David Jan Godfroid: dan krijgt hij wel meer aansturing van de redactie: "Maar als het over de MH17 gaat, zeker. Juist omdat het zo'n enorm duidelijke Nederlandse invalshoeken heeft."

Balliauw merkt wel op dat toen hij als vaste correspondent werkte in Moskou, hij vaker een voorstel kreeg van de redactie dan tijdens zijn werk nu: "Waarschijnlijk ook omdat het toen veel nieuwer was allemaal. ... De Sovjet-Unie viel uit elkaar en niemand wist eigenlijk hoe dat daar zat. Iedereen wilde dat weten en daarom dat, denk ik, er toen wel meer vraag was."

Bart Rijs en Remco Reiding spreken beiden over een wisselwerking tussen de journalist en de redactie. Rijs merkt op dat hij een "hele hoge mate van vrijheid" had. "Als je iets wilde, dan kon dat eigenlijk bijna altijd. Alleen als er een specifieke Nederlandse invalshoek inzat, bezoek van een politicus of een bepaald bedrijf dat iets deed, dan kwam het idee vaak uit Amsterdam." Een zelf voorgesteld onderwerp werd volgens Rijs zelden afgewezen, al werden voorstellen voor reportages waarvoor je ver moest reizen niet altijd onmiddellijk aangenomen. "Er spelen natuurlijk wel dingen mee als reiskosten en veiligheid ook vaak."

Remco Reiding zegt nog dat er een groot verschil bestaat tussen vast betaalde reporters en freelancers: als vast betaalde reporter kan je volgens Reiding verschillende stukken schrijven over verschillende onderwerpen en kan je dus balanceren. De redactie voelt ook minder druk om iets te weigeren. Als freelancer verkoop je verhaal per verhaal en moet het keer op keer iets interessants en goeds zijn. "Ik vind dat vooral niet goed, omdat het correspondentieschap naar mijn mening meer is dan losse stukken. Je probeert ook iets op te bouwen, je probeert ervoor te zorgen dat het geheel zorgt voor een balans. Dat je over alles evenredig veel of in verhouding bericht."

4.2.5.3 Domesticatie

Aan de reporters David Jan Godfroid en Patrice Acheré vraagt de redactie regelmatig om een lokale invalshoek toe te kennen aan de gebeurtenissen in Rusland. Voor Godfroid valt dat vaak voor bij MH17-gerelateerde onderwerpen en nieuws over de EU-sancties tegen Rusland. Hij stelt dat het niet altijd mogelijk is om een Nederlandse invalshoek te knopen aan Russisch nieuws, zeker wanneer het gaat om puur Russische verhalen. "Maar als er iets te bedenken is, dan, dan proberen we dat altijd toch wel mee te nemen." Acheré voegt daaraan toe: "Un reportage qui n'intéresse qu'à les Russes, n'intéressera absolument pas à Paris."

Bart Rijs en Kysia Hekster stellen dat ze soms gevraagd werden om een Nederlandse link te knopen aan Russisch nieuws. Voor Rijs was dat vooral zo als het nieuwsbericht al een Nederlandse invalshoek had, zoals de in 2000 gezonken Russische onderzeeër Koersk die deels door een Nederlands hef- en sleepbedrijf geborgen werd. Maar Rijs merkt op dat hij zelf kon kiezen hoe hij daarover berichtte. "Je kon wel heel erg je eigen manier kiezen waarop je dat kon doen."

Voor Floris Akkerman en Olaf Koens viel het zelden voor dat ze een link moesten leggen tussen de gebeurtenissen in Rusland en Nederland. Koens: "Over het algemeen is die link niet zo belangrijk." Akkerman zegt dat hem dat enkel gevraagd werd wanneer hij schreef voor het Algemeen Nederlandse Persbureau (ANP).

Jan Balliauw zegt dat domesticatie inderdaad een officiële stelregel is, maar hij vindt die niet zo belangrijk. Stefan Blommaert merkt op dat *VRT*-reporters tien jaar geleden regelmatig verzocht werden een Vlaamse invalshoek toe te kennen aan buitenlandse gebeurtenissen, maar dat het nu - net zoals in de jaren tachtig en negentig - verminderd is. "Gelukkig maar."

4.2.6 De gebruikte bronnen

4.2.6.1 Vaak aangewende bronnen

Bronnen waar bijna alle correspondenten gebruik van maken (of maakten), waren de Russische media. Met name het Russische persbureau Interfaks wordt genoemd door David Jan Godfroid en Bart Rijs. Godfroid: "Interfaks heeft overal mensen, wat lang niet alle Russische media hebben." Floris Akkerman voegt daaraan toe dat hij zich vooral baseerde op lokale Russische media wanneer hij een reportage wilde maken buiten Moskou. Maar van de negen correspondenten merken er vier op dat de Russische media, en dan vooral de staatsmedia, niet zo betrouwbaar zijn, of het nu gaat om de hedendaagse periode of de periode in de beginjaren 2000. Enkel Stefan Blommaert zegt dat in de beginjaren negentig de Russische media veel onafhankelijker en kritischer waren en een grotere persvrijheid genoten: "Rusland was een vat vol experimenten."

Daarnaast wenden het grootste deel van de journalisten (nog andere) nationale en internationale nieuwsbronnen aan. Maar voor Olaf Koens is dat vooral voor de pure feiten en voor Floris Akkerman en Stefan Blommaert als aanvulling op hun eigen research. Ook voor Kysia Hekster was het handig om bijvoorbeeld eigen materiaal aan te vullen met beelden van AP-televisiestreams, wanneer ze bijvoorbeeld niet tijdig op een bepaalde plek kon geraken om er zelf beelden te maken. Floris Akkerman merkt nog op dat hij als buitenlandreporter geen toegang had tot elke grote Russische persconferentie. Grote, internationale persagentschappen hadden dat wel, waardoor hij van hen informatie kon overnemen over dergelijke persconferenties.

Jan Balliauw stelt een verschil vast tussen de informatiestroom van nieuwsagentschappen in de jaren negentig en nu: vroeger kwamen persberichten binnen op de redactie zelf, nu gebeurt dat vaker en sneller via Twitter. Stefan Blommaert stelt dat er nu ook meer nieuwsagentschappen zijn: begin jaren negentig had hij op het buitenlandbureau Moskou als internationaal nieuwsagentschap enkel Reuters.

Ook maken (maakten) de reporters regelmatig gebruik van informatie van nationale en internationale NGO's, zoals *Amnesty International*, *Human Rights Watch* en het Russische *Memorial*. Enkel Olaf Koens zegt expliciet die informatie meestal links te laten liggen.

Daarnaast maken eigen research en het eigen netwerk (Russische kennissen, Russische burgers, collega-buitenlandreporters, etc.) ook een groot deel uit van de bronnen waarop de reporters zich baseren. David Jan Godfroid: "En, natuurlijk het feit dat je hier woont: je bent hier, je kijkt om je heen, je ziet dingen, je hoort dingen, je praat met mensen." Floris Akkerman voegt daar nog aan toe dat hij soms gesprekken heeft met Russische kennissen of vrienden die wel vaker toegang hebben tot persconferenties van het Kremlin en hem dan meer inzicht verlenen in het Kremlin-gebeuren.

Blommaert merkt wel op dat naargelang het type nieuwsbericht of reportage je als reporter maakt, je je baseert op andere bronnen. Voor "heet nieuws", de actualiteit, baseert de reporter zich inderdaad vaak op traditionele bronnen, zoals de nationale en internationale media en persagentschappen. Maar wanneer de correspondent een reportage maakt over een achtergrondonderwerp, dan gaat hij eerder uit van je eigen research en contacten. Daarom dat de geïnterviewden zich ook moeilijk tot niet konden uitspreken over het aantal bronnen dat ze gebruikten per verslag, want dat hangt volgens hen veel te nauw samen met het onderwerp en het genre van het verslag.

4.2.6.2 Russische regeringsbronnen

De reporters maken ook gebruik van officiële regeringsbronnen, al stellen enkele van hen - en dat geldt niet alleen voor regeringsbronnen - dat een bron gebruiken niet hetzelfde is als omgaan met een bron. Wanneer je dergelijk materiaal voorgeschoteld krijgt, of dat het nu afkomstig is van een regeringsbron of een andere bron, zeggen de correspondenten dat je het

steeds moet checken, dubbelchecken, vergelijken met wat erover gezegd wordt in andere bronnen en bespreken met collega's. Daarnaast stel je je als reporter de vraag waarom iemand iets zegt, waarom hij dat doet op een bepaalde manier en dat precieze tijdstip. Wanneer het gaat om vergelijken met andere bronnen, zegt Kysia Hekster dat "de dingen die bijvoorbeeld niet opgeschreven werden", dingen die de Russische media liever niet vertelden, maar die wel in westerse media voorkwamen, vaak ook interessant waren. "Daar kan je weer conclusies uittrekken waarvan ze [de Russische autoriteiten] liever niet willen dat Russen dat formeel te horen krijgen."

Olaf Koens merkt wel het volgende op over officiële bronnen: "Het contact met de regeringsorganisaties in Rusland is vrij stroef. Bovendien heb je er niet veel aan en is die informatie, als je die al krijgt, heel erg onbetrouwbaar." Remco Reiding stelt dat parafraseren waar informatie vandaan komt een oplossing kan bieden als je het niet volledig kan nagaan: "Het ministerie van Buitenlandse Zaken zegt... .. Het punt is, je weet het gewoon niet en sommige dingen zijn niet te checken." Bart Rijs voegt daaraan toe dat de informatie van een regeringsbron vaak niet de interessantste informatie was, maar dat je die als reporter toch gebruikte om de andere kant van het verhaal aan het woord te laten. Ook Jan Balliauw en Floris Akkerman hanteren materiaal van een officiële bron op die manier.

4.2.6.3 Eigen visie

Behalve Olaf Koens, zegt iedere journalist - en dan vooral de journalisten die werken voor een openbare omroep (David Jan Godfroid, Kysia Hekster, Patrice Acheré, Jan Balliauw en Stefan Blommaert) - zijn eigen visie tijdens een verslaggeving niet te geven. Godfroid: "Bovendien verzaak je dan je journalistiek plicht, namelijk onafhankelijk en zo objectief mogelijk verslag doen van wat er gebeurt. Dat is echt voor mij echt een gouden stelregel." Akkerman: "Het is aan de lezer om te oordelen." Koens: "Als dat een rol speelt, als dat een reportage kan verduidelijken, uitleggen, dan zeker."

Bart Rijs merkt daarentegen wel op dat er toen (1998 - 2002) soms voor de Volkskrant analyses en columns moesten worden geschreven waaraan het net wel aan de orde was om je persoonlijke visie te geven.

Jan Balliauw geeft wel toe dat 'objectiviteit' niet het beste woord is, maar dat 'afstandelijkheid' beter is en dat hij dan ook altijd probeert om zo afstandelijk mogelijk te zijn en alle kanten van een verhaal probeert te laten horen. Ook Remco Reiding staat erop alle partijen proberen aan het woord te laten. Patrice Acheré en Remco Reiding zeggen ook dat je product steeds het resultaat is van nieuws dat is gezien door de ogen van de journalist. Acheré: "Le point de vue est forcément celui d'un Français en Russie." Stefan Blommaert voegt daar nog aan toe dat het niet altijd eenvoudig is om neutraal te zijn en bijvoorbeeld gekleurde woorden en terminologie te vermijden: "Het is een beetje dansen op een slappe koord."

4.2.7 Informatietoegang in Rusland

Hieronder kijken we of de buitenlandse correspondent makkelijk aan bepaalde informatie kan komen in Rusland en of hij tijdens zijn journalistieke werk in Rusland al druk heeft ervaren van bepaalde kanalen.

4.2.7.1 Toegang tot cijfermateriaal, feiten en documenten

Vijf van de negen reporters zeggen in Rusland makkelijk aan cijfermateriaal te kunnen geraken. Daarvoor doen David Jan Godfroid, Bart Rijs, Kysia Hekster en Jan Balliauw beroep op statistische bureaus of onafhankelijke onderzoeksbureaus (zo heeft Bart Rijs het over het onafhankelijke onderzoeksbureau *Russian Public Opinion Research Center VTsIOM*). Kysia Hekster, Jan Balliauw en Floris Akkerman zeggen tevens gebruik te maken van materiaal van NGO's. Hekster en Akkerman merken wel op dat het misschien niet zo moeilijk is om aan cijfermateriaal te raken in Rusland, maar dat je je daarvan moet afvragen of het wel klopt. Ook Patrice Acheré en Remco Reiding stellen dat bijvoorbeeld de Russische overheid je cijfermateriaal kan voorzien, maar dat die cijfers vaak niet representatief zijn voor de werkelijkheid: "Et là, là-dessus, c'est vraiment recouper, recouper, recouper l'information pour trouver le mieux." Godfroid zegt dat het moeilijker wordt wanneer je aan officieel materiaal probeert te geraken dat gaat over gevoelige onderwerpen: "Corruptie is een enorm probleem. En politiek is een enorm probleem. Dus alles wat niet puur feitelijk is, is een probleem."

Olaf Koens en Stefan Blommaert zeggen dat het niet makkelijk is om in Rusland aan cijfermateriaal te raken. Kysia Hekster bevestigt dat voor wanneer het gaat om cijfermateriaal vanwege de overheid: "Bijna niet te doen, eigenlijk." Voor Stefan Blommaert gaat het hier om de periode van de beginjaren negentig, toen de Sovjet-Unie net uit elkaar gevallen was en de Russische samenleving nog veel meer gesloten was. "Cijfers waren klassiek - en in de Sovjetperiode zeker - vervalst." Jan Balliauw bevestigt dat het vlak na de val van de Sovjet-Unie niet makkelijk was om aan officieel materiaal te raken, maar dat er sinds de komst van het internet in Rusland veel veranderd is: "Rusland is geen gesloten samenleving." Hij zegt dat de Russische overheid - net zoals Russische bedrijven - zich best realiseert dat ze moet openstaan tegenover de (internationale) pers. Ook Remco Reiding merkt op dat, ondanks transparantie op bepaalde vlakken, het internet heel erg is doorgedrongen in Rusland.

4.2.7.2 Bepaalde media met meer privileges dan andere

Op de vraag of bepaalde media in Rusland meer privileges genieten dan andere, antwoorden zes correspondenten dat het inderdaad zo is voor Russische staatsmedia. Stefan Blommaert breidt dat uit naar Russische media in het algemeen, maar heeft het dan over de beginjaren negentig. Correspondenten Bart Rijs, Floris Akkerman en Remco Reiding maken een onderscheid tussen de buitenlandreporters zelf: in Rusland hebben grote mediaorganisaties, zoals het Amerikaanse televisienetwerk *CNN* en het Britse televisienetwerk *BBC*, makkelijker toegang tot bijvoorbeeld bepaalde persconferenties. Remco Reiding zegt dan weer ooit zelf niet te zijn toegelaten tot een bepaalde persconferentie, omdat hij op de zwarte lijst van het Kremlin was beland.

Jan Balliauw zegt dat het komt dat Russische staatsmedia meer privileges krijgen dan andere, omdat zij hun regering niet bekritisieren, maar slaafs volgen: "Ze oefenen eigenlijk hun functie niet uit om het vuur aan de schenen te leggen." Kysia Hekster merkt op dat de Russische staatsmedia ook meer privileges hadden tijdens bezoeken van Poetin aan Nederland: andere media hadden nauwelijks of geen toegang tot de president van de Russische Federatie.

4.2.7.3 Al dan niet toegankelijke plaatsen in en rond Rusland

Drie reporters stellen vast dat het sinds enkele jaren voor Russische onafhankelijke journalisten steeds moeilijker wordt om verslag te doen vanuit Oekraïne. Floris Akkerman voegt daaraan toe dat hij de indruk heeft dat Russische onafhankelijke journalisten ook niet graag afreizen naar de Kaukasus. Jan Balliauw en Bart Rijs merken op dat het tijdens de jaren negentig niet zozeer Oekraïne, maar wel Tsjetsjenië was waar Russische journalisten niet graag gezien werden. Maar voor een buitenlandse reporter is het dan weer moeilijker dan voor een Russische (onafhankelijke) journalist om door te dringen tot bepaalde Russische dorpen en steden. Dat stellen Bart Rijs, Patriche Acheré, Remco Reiding en Stefan Blommaert (en dan zeker vlak na de Sovjet-Unie). Jan Balliauw zegt dan weer dat Russische staatsmedia minder geliefd zijn op bijvoorbeeld een demonstratie tegen Poetin dan Russische onafhankelijke media. "Maar dat hoort nu eenmaal bij het werk."

Kysia Hekster en Olaf Koens zeggen niet noodzakelijk een verschil op te merken tussen henzelf en een Russische collega wat betreft al dan niet toegankelijke plekken in en rond Rusland.

4.2.7.4 Het grootste verschil tussen een buitenlandreporter in Rusland en een Russische journalist in Rusland

Voor zeven van de negen reporters bestaat het grootste verschil tussen een buitenlandreporter in Rusland en een Russische onafhankelijk journalist in Rusland erin dat de Russische journalist veel meer risico's loopt dan een buitenlandreporter. David Jan Godfroid: "Wij hebben als buitenlanders het sowieso een stuk makkelijker dan Russische, onafhankelijke journalisten. ... Het grootste probleem is dat - en dan heb ik het over onafhankelijke Russische journalisten - het voor hen in vele gevallen haast onmogelijk is om hun werk fatsoenlijk te doen."

Voor Olaf Koens, Kysia Hekster en Remco Reiding verschilt ook de visie van de buitenlandreporter van die van de Russische journalist: een buitenlandreporter kijkt naar Rusland met de ogen van een buitenlander, voor een Russische journalist is dat niet zo. Olaf Koens: "Een buitenlandse verslaggever kijkt natuurlijk met de ogen en oren van het publiek

waarvoor hij schrijft. En dat is iets meer vooringenomen, wat niet bij definitie slecht hoeft te zijn."

Voor Bart Rijs was van 1998 tot 2002 het grootste verschil tussen een buitenlandreporter in Rusland en een Russische journalist dat de Russische media minder onafhankelijkheid hadden, maar Stefan Blommaert spreekt dat tegen en zegt dat tijdens de jaren negentig Russische media net meer onafhankelijkheid genoten dan nu.

4.2.7.5 Ervaring druk

Acht van de negen geïnterviewde correspondenten geven aan ooit al druk te hebben ervaren op hun journalistieke werk in Rusland, al dan niet subtiel en indirect tot direct. Dat kan gaan om kritiek van de Russische burger in de straat, zoals David Jan Godfroid ervoer: "De gemiddelde Rus, en zeker de gemiddelde Russische functionaris, is er voor honderd procent van overtuigd dat wij dingen verzinnen om Rusland zwart te maken."

Maar het kan ook gaan om telefoons die worden afgeluisterd, merken als reporter dat je gevolgd wordt, afspreken met geïnterviewden die uiteindelijk niet komen opdagen en onbereikbaar blijken, de Russische geheime dienst die erbij komt staan wanneer je als reporter een interview afneemt, worden bestempeld als spion, in het geval van Remco Reiding op de zwarte perslijst van het Kremlin terecht komen en de twee volgende jaren moeilijkheden krijgen om je visum voor Rusland te verlengen tot daadwerkelijk een pistool op je hoofd gezet krijgen, dixit Olaf Koens: "Van simpele druk, tot berichtjes op social media, tot daadwerkelijke mannen die een pistool op je hoofd zetten. ... En ik heb nu veel verslag gedaan over de oorlog in Oekraïne, waar je ook bedreigd wordt en met gevaar voor eigen leven soms dingen moet doen."

Maar Floris Akkerman merkt hierbij nog eens op toch wel een verschil voor ogen te houden tussen buitenlandreporters van kleine en grote mediaorganisaties: "Ik ben een hele kleine vis. ... Als het *BBC* is of *CNN*, ik denk dat ze daar meer van wakker liggen. ... Ik doe geen uitgebreid onderzoek, ik duik niet in bepaalde onderwerpen, ik graaf niet in corruptiezaken, ... Daardoor ben ik ook geen gevaar voor hen." Ook Remco Reiding is de mening toegedaan dat grote buitenlandse nieuwsorganisaties nauwer gevolgd worden door de Russische

autoriteiten dan kleine buitenlandse nieuwsorganisaties. Maar hij merkt op dat voor de Nederlandse buitenlandse correspondenten in Rusland dat wel anders ligt wanneer het gaat over MH17.

Bart Rijs zegt van de Russische autoriteiten vooral druk te hebben ondervonden tijdens zijn verslaggeving vanuit Tsjetsjenië. In Rusland zelf kon het wel eens gebeuren dat hij in kleinere Russische dorpen en steden druk ondervond van de lokale autoriteiten.

Enkel Jan Balliauw heeft niet expliciet uitgesproken ooit druk te hebben ervaren tijdens zijn werk in Rusland: Balliauw laat vaak beide kanten horen van een verhaal en dat wordt wel gewaardeerd. "Het is niet omdat het in Rusland is, dat je het moet doodzwijgen."

4.2.8 Werkethiek

In dit deel gaan we na welke werkethiek de buitenlandse correspondent in Rusland nastreeft.

Zes correspondenten geven toe dat er wel eens foutjes geslopen zijn in werk dat van hen gepubliceerd werd, maar meestal ging dat om kleine foutjes, zoals een verkeerd geschreven naam. Jan Balliauw merkt op dat je als reporter deadlines hebt en niet altijd kan wachten tot je alles zeker weet: "Je geeft de waarheid van het moment." Daarnaast zegt hij dat je fouten, zoals informatie die uiteindelijk niet volledig correct bleek te zijn, in een volgend artikel of nieuwsuitzending wel kan rechtzetten. Ook Patrice Acheré bevestigt dat je niet altijd kan wachten op de volledige waarheid: "Vous mettez un conditionnel pour être sur de ne pas vous tromper."

Daarnaast geven alle negen geïnterviewde correspondenten aan zich altijd kenbaar te maken als journalist. Olaf Koens merkt wel op soms ergens te gaan staan en mee te luisteren naar wat er gezegd wordt: "Je moet natuurlijk niet over straat lopen ... 'hallo, ik ben journalist' of ik moet geen bordje om mijn nek dragen met 'pas op, journalist'." Voor Jan Balliauw was er een kleine uitzondering, maar dat betrof niet zijn werk over Rusland. Een keer gebruikte hij in België een verborgen camera om een reportage te maken over de Georgische maffia in Antwerpen. Hij voegt daar wel aan toe dat de geïnterviewden achteraf op de beelden onherkenbaar werden gemaakt.

Een aantal van de correspondenten - en dan voornamelijk reporters die televisiewerk verrichten - gaven aan dat er soms materiaal niet gepubliceerd werd. Maar dat kwam wegens praktische redenen of tijdsdruk, zoals nieuwsreportages die niet konden worden uitgezonden, omdat het journaal al vol zat. Er werd bij geen enkele geïnterviewde correspondent geconstateerd dat bekomen materiaal opzettelijk niet naar buiten werd gebracht.

4.2.9 Rolperceptie in journalistieke culturen wereldwijd

Hieronder bespreken we welke rol de buitenlandse correspondent wil vervullen tegenover zijn doelpubliek en wat voor soort informatie hij zijn publiek wil voorzien.

Acht van de negen correspondenten willen (of wilden) vooral het verhaal van Rusland vertellen zonder daarbij te vervallen in clichés en zaken te gebruiken die de nieuwsconsument ook via algemene nieuwskanalen kan achterhalen. Zo zegt David Jan Godfroid het volgende: "Kijk, wat ik heel erg belangrijk vind, is wat ik zojuist probeerde te vertellen van, wat is Rusland nou? Is het nou - en wat natuurlijk de Sovjet-Unie was en heel lang geweest is - een grote boeman? Een enorme vijand van ons in het Westen? Er is een heel rare periode in de jaren negentig tussendoor gekomen en nu zit Rusland met een president, een leider waar het zelf heel erg tevreden mee is. Anders dan in de Sovjet-Unie, want toen was er niemand tevreden met de leiding. Maar waar de Westerse wereld heel erg ontevreden mee is. Dat is een verhaal dat verteld moet worden door een correspondent in Moskou."

Bart Rijs stelt het volgende: "Wat je heel erg sterk merkt als correspondent in Rusland, maar ook elders, is dat er een bepaald beeld van een land bestaat en redacties hebben de neiging om een goed verhaal wat een beeld bevestigt prominenter in de krant te zetten dan een verhaal wat een beeld niet bevestigt. En ik heb altijd geprobeerd clichés over Rusland niet te veel te bevestigen als die eigenlijk niet helemaal erg waar waren."

Kysia Hekster probeerde om het volgende te laten zien: "Het lijkt in Rusland gewoon veel op andere landen waar mensen wonen die proberen het hoofd boven water te houden en hun leven te leiden."

Floris Akkerman merkt op dat hij niet enkel Moskou, maar Rusland wilde laten zien aan zijn doelpubliek: "Om ook het andere Rusland te tonen is het van belang dat je ook buiten Moskou komt."

Enkel voor Jan Balliauw was niet een representatief beeld over Rusland het belangrijkste dat hij wilde laten zien aan zijn doelpubliek, maar wel het volgende: "De mensen informatie geven waarmee ze keuzes kunnen maken in de samenleving." Balliauw wil dat zijn doelpubliek goed en correct geïnformeerd is en dat wat hij laat zien zijn doelpubliek aanzet tot nadenken. Hij wil zaken in perspectief plaatsen en zijn doelpubliek desnoods deels aansporen om de straat op te komen, indien nodig.

4.2.10 De toekomstvisie en de persoonlijke mening van de buitenlandreporter

Ik denk dat het echt essentieel is dat je woont in het gebied, dat je leeft in het gebied en dat je werkt in het gebied waar je over bericht. En dit is natuurlijk een waanzinnig groot gebied. Maar dat hele grote gebied heeft een gemeenschappelijke factor: dat is namelijk Moskou. - *David Jan Godfroid, 5 augustus 2015*

Tenslotte bespreken we in dit deel nog de correspondenten hun visie op de toekomst en hun persoonlijke mening op het beroep van buitenlandse correspondent in Rusland.

Alle negen geïnterviewde correspondenten vinden dat het beroep buitenlandreporter - en het vak journalistiek - de afgelopen jaren enorm is veranderd, hoofdzakelijk door de opkomst van het internet, en verwachten dat het nog meer zal veranderen. Olaf Koens zegt het volgende: "Je moet het nieuws op een andere manier verpakken. De nieuwsconsument zal veel meer inzicht krijgen op zijn eigen nieuwsgaring en nieuwskeuze."

Kysia Hekster, Floris Akkerman en Remco Reiding denken dat er minder buitenlandreporters nog vast in dienst zullen worden genomen, maar eerder zullen werken als freelancers. Hekster en Reiding zeggen dat de buitenlandreporters er ook steeds jonger op worden en Reiding en Akkerman stellen dat ze minder zullen verdienen. Daarnaast stellen David Jan Godfroid, Bart Rijs en Floris Akkerman vast dat het niet langer voldoende is om je als reporter met slechts een mediaplatform bezig te houden, maar dat je eerder crossmediaal moet werken. Rijs voegt daaraan toe, net zoals Jan Balliauw en Stefan Blommaert, dat de informatiestroom nu veel sneller gaat dan een aantal jaar geleden door het internet. Balliauw en Blommaert stellen dat

die snellere informatiestroom meer druk met zich meebrengt: niet alleen moet nieuws sneller worden gepubliceerd, er is ook een groter aanbod aan nieuws, waardoor het juiste nieuws en de juiste bronnen selecteren lastiger wordt. Voor Rusland vreest Blommaert dat zijn persvrijheid meer en meer beknot zal raken. Maar Patrice Acheré stelt vast dat France 2 weer meer dan een aantal jaar geleden eigen reporters wil in Moskou in plaats van gebruik te maken van informatie van internationale nieuwsagentschappen.

Van de negen buitenlandreporters, gaven er acht aan in de journalistiek te willen blijven of een eventuele terugkeer te overwegen. Zo gaf Olaf Koens te kennen dat hij in de journalistiek wilde blijven, "al was het maar, omdat ik niks anders kan." Bart Rijs zei bij een eventuele terugkeer wel een extra opleiding te willen volgen om zich te kunnen inwerken in de nieuwe media. Floris Akkerman voegde er het volgende aan toe: "Je krijgt de kans om te reizen, je krijgt de kans om dingen mee te maken, je staat vooraan in de geschiedenis, in de actualiteit." En Stefan Blommaert zei: "Ik heb nooit spijt gehad van mijn keuze." Enkel Remco Reiding overwoog geen eventuele terugkeer naar de journalistiek. Hij vond het na twintig jaar in het vak genoeg geweest. Hij is tevens de mening toegedaan dat de kwaliteit van de journalistiek de laatste jaren is afgenomen en dat reporters in veel gevallen niet voldoende betaald worden.

Op de vraag of een buitenlandreporter die niet fulltime verblijft in Rusland hetzelfde werk zou kunnen verrichten als een buitenlandse correspondent die wel permanent in Moskou woont, antwoordden zes correspondenten dat het niet hetzelfde is. Zo zegt Olaf Koens: "Je moet het voelen, je moet er wonen, je moet er leven, je moet het ondergaan. ... Abstract iets schetsen is niet afbeelden. Dat is juist de taak van de buitenlandverslaggever." Maar Koens zegt wel dat het niet slecht is af en toe een afstand te hebben tussen jou en het land waarover je bericht.

Kysia Hekster zegt zich daar niet volledig over te durven uitspreken, maar stelt dat je in dergelijk geval als buitenlandreporter heel goed geïnformeerd moet zijn.

Ook Floris Akkerman zegt dat het niet dezelfde ervaring is en dat je als parachutejournalist een ander soort verhalen maakt dan wanneer je permanent in het land verblijft. Het is ook minder evident en je moet meer research verrichten om de juiste bronnen te vinden.

Volgens Remco Reiding kan je als parachutejournalist proberen te berichten over Rusland, op voorwaarde dat je daar al hebt gewoond en regelmatig er naartoe reist.

Als parachutejournalist nu, stelt Jan Balliauw dat hij niet enkel meer over Rusland, maar ook over andere onderwerpen bericht. Daarnaast kan hij nu dankzij het internet makkelijker bepaalde zaken volgen over Rusland dan toen hij voltijds in Moskou zat. "Het is nu niet meer absoluut noodzakelijk om in Moskou te wonen om Rusland te verhalen." Hij merkt wel op dat het daarbij noodzakelijk is dat je het Russisch beheerst.

4.3 Besluit onderzoek

Uit het onderzoek kunnen we besluiten dat het algemene profiel van een buitenlandreporter in Rusland meestal een blanke man is die een hogere opleiding heeft genoten en van wie vaak minstens een van beide ouders ook een diploma heeft. Van onze groep geïnterviewde reporters was slechts een correspondent van het vrouwelijke geslacht. Ook moeten we opmerken dat er twee correspondenten, met name Olaf Koens en Floris Akkerman, iets jonger waren.

Buiten Olaf Koens hadden alle correspondenten al ervaring als journalist, waaronder de meesten ook ervaring als buitenlandreporter. De typologieën over de buitenlandse correspondent zijn toepasbaar, maar hoe verder we gaan in de periode 1990-2015, hoe meer typologieën er per journalist nodig zijn en hoe breder die moeten zijn. Dat komt onder meer, omdat de correspondenten niet langer werken voor een type medium, maar steeds vaker voor verschillende media: waar eenzelfde journalist een beperkt aantal typologieën had in de jaren negentig, heeft hij er nu meer.

In de jaren negentig deden buitenlandse correspondenten in Rusland vaak beroep op fixers en assistenten, nu is dat ook nog zo. Al speelt het wel een rol of de correspondent volledig freelance werkt zonder een vast aantal dagen voor een medium of vast in dienst is.

Correspondenten die werken voor of bij een grotere mediaorganisatie, zoals de Nederlandse openbare omroep NOS, hebben meer kans een voorbereiding te krijgen voordat ze naar het buitenland vertrekken die tevens gefinancierd wordt door de mediaorganisatie. Alle geïnterviewde correspondenten van dit onderzoek spreken de taal van het land. Wat betreft contact met doelpubliek, konden we door de opkomst van het internet enorm een verschil

constateren tussen de correspondenten die tijdens de jaren negentig verslag deden vanuit Moskou en zij die dat deden (of doen) sinds midden 2000.

De correspondenten stelden een eigen thema voor een reportage te kunnen nastreven, maar dat er ook nieuws van de dag is waaraan je niet onderuit kan. Meestal was het de correspondent die een onderwerp aan redactie voorstelde, tenzij het ging om een gebeurtenis die echt al een heel nationale invalshoek had, zoals in het geval van de MH17. Het kan gebeuren dat de correspondent gevraagd wordt een link te leggen tussen de gebeurtenissen in Rusland en die in het thuisland, maar dat valt niet vaak voor. Het gebeurt wel als het nieuwsbericht al een invalshoek heeft van land dat erover bericht.

Over het algemeen zijn de correspondenten de mening toegedaan dat Russische bronnen (toch staatmedia) onbetrouwbaar zijn, terwijl dat volgens de correspondenten die in de jaren negentig in Moskou verbleven toch wel anders lag. Alle geïnterviewde correspondenten houden er geen persoonlijke visie op na, buiten Olaf Koens.

Sommige correspondenten geven te kennen dat cijfermateriaal toegankelijk is, maar dat je je ervan moet afvragen of het klopt. Daarnaast wordt er gesteld dat staatsmedia meer privileges genieten dan andere media, zoals de Russische onafhankelijke media en buitenlandse correspondenten. Waar in de jaren negentig Tsjetsjenië gevoelig lag bij de Russische autoriteiten en het niet makkelijk was voor Russische journalisten om er naartoe te reizen, is dat nu zo voor Oekraïne. Ook stellen de reporters dat Russische onafhankelijke journalisten vaak meer risico's lopen dan buitenlandse correspondenten. Daarnaast ervaart de buitenlandse correspondent geen censuur, maar wel eerder druk, van indirect en subtiel naar direct. Vooral de Nederlandse correspondenten gaven aan dat eerder grote mediaorganisaties nauw gevolgd worden door de Russische geheime inlichtingendienst, maar dat het voor hen wel anders is sinds MH17.

Voor de rest gaven alle reporters aan zich altijd kenbaar te maken. Ook werd bij geen enkele correspondent materiaal opzettelijk niet naar buiten gebracht.

Wanneer het neerkomt op het *Worlds of Journalism Study*-project, kunnen we aan acht van de negen correspondenten de rol *detached watchdog* toeschrijven. Enkel voor Jan Balliauw was dat veeleer de rol *critical change agent*. De geïnterviewde correspondenten stellen dat er een

enorme technologische evolutie heeft plaatsgevonden en dat die nog steeds plaatsvindt: alles moet sneller, er is meer druk, er zijn meer jongere reporters die minder geld verdienen en meer freelance werken. Alle correspondenten gaven aan in de journalistiek te willen blijven of eventueel te willen terugkeren, behalve een.

Tenslotte merkten de meeste correspondenten op dat een reporter die niet fulltime in Rusland verblijft niet hetzelfde werk kan verrichten als een reporter die dat wel doet, maar door het internet kan je van op afstand veel meer over Rusland volgen dan vroeger, als je Russisch kan.

5 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Met dit onderzoek analyseerden we de manier waarop buitenlandse correspondenten te werk gaan in Rusland. Daarvoor besloten we gebruik te maken van semigestructureerde diepte-interviews, om zo te kunnen peilen naar de ervaringen van de correspondenten.

In totaal werden er aan de hand van een topiclijst negen correspondenten geïnterviewd: twee Vlamingen, een Fransman en zes Nederlanders. Van de negen geïnterviewden, waren er acht mannen en een vrouw. De meeste correspondenten waren van middelbare leeftijd, hadden een hogere opleiding genoten - slechts twee correspondenten hadden geen diploma hoger onderwijs - en hadden al enkele jaren ervaring als journalist, sommigen ook als buitenlandreporter. Van alle geïnterviewde correspondenten had ook tenminste een van beide ouders een hogere opleiding genoten. Op die manier voldoen de meeste geïnterviewde reporters aan het profiel van de buitenlandse correspondent zoals dat van Hess (1996) en Weaver & Willnat (2003) uit de literatuurstudie. Er is daarentegen wel een verschil met het profiel van de Russische journalist, waarbij volgens Pasti, Chernysh en Svitich (2012) 60% van de journalisten vrouwelijk zijn. Bij onze groep geïnterviewde correspondenten was dat slechts een op negen.

Wanneer we kijken naar de typologieën van de buitenlandse correspondent, kon de categorie traditionele buitenlandse correspondent op ieder van de negen geïnterviewden toegepast worden: alle correspondenten verbleven tijdens hun correspondentschap permanent in Moskou en werkten voor (tenminste) een medium uit eigen land. Daarnaast konden er per reporter nog verschillende categorieën worden toegepast op de correspondenten. Slechts op een reporter kon enkel de categorie traditionele buitenlandse correspondent worden toegepast: daarbij ging het over een reporter die eind jaren negentig - begin jaren 2000 vanuit Moskou werkte voor slechts een medium uit eigen land. Daarnaast kunnen we constateren dat hoe verder we gingen in de periode 1990-2015, in hoe meer categorieën we de buitenlandse correspondenten konden onderbrengen. Dat komt onder meer, omdat de reporters niet langer werkten voor een, maar voor meerdere media en ook niet enkel media uit eigen land. Voor de rest maken we dezelfde opmerking als Willnat & Martin (2012): de bestaande definities over de buitenlandreporter zijn niet voldoende en accuraat genoeg om het werk van de reporters helemaal mee aan te duiden. Zo zijn er in de bestudeerde groep journalisten die alleen werken,

die deel uitmaken van een team, die samenwerken met (al dan niet Russische) assistenten of een fixer, die zich als buitenlandreporter niet focussen op enkel een land of die zich ook niet enkel bezighouden met journalistiek als hun beroep. Meestal was de logische volgorde dat reporters eerst een aantal jaren werkten als parachutejournalist om dan te beginnen werken als traditionele buitenlandse correspondent, maar in het geval van de twee Vlaamse reporters was dat lichtjes anders: een van hen is gestart als voltijdse buitenlandreporter en werkt nu als parachutejournalist, de andere is gestart als parachutejournalist, heeft dan gewerkt als traditionele buitenlandse correspondent en werkt nu weer als parachutejournalist.

Daar waar tijdens de jaren negentig buitenlandse correspondenten in Rusland vaak beroep deden op fixers en assistenten, was en is dat in de jaren 2000 ook nog zo. Al was dat niet het geval bij twee freelancers uit de bestudeerde groep die nu of tot recent werken of werkten in Moskou.

Uit de literatuurstudie bleek dat alvorens correspondenten naar het buitenland vertrokken, ze vaak een voorbereiding hadden gekregen die ze in de meeste gevallen zelf gefinancierd hadden (Weaver & Willnat, 2003). Voor de reporters uit onze bestudeerde groep gold dat ook: van de negen reporters hadden er zeven een voorbereiding gekregen. In slechts twee gevallen ging die volledig uit van het medium waarvoor ze werkten. Het waren de twee recente freelancers als overige reporters die geen voorbereiding hadden gevolgd.

Net zoals de correspondenten uit het onderzoek van Kester (2010), spraken alle reporters uit de bestudeerde groep Russisch.

We kunnen een groot verschil vaststellen tussen de reporters die in de jaren negentig verslag deden vanuit Moskou en die van de beginjaren 2000 wanneer het gaat om contact met het doelpubliek: tijdens de jaren negentig waren de correspondenten voor contact met hun doelpubliek vooral aangewezen op lezersbrieven, waardoor ze weinig tot geen reacties te horen kregen van hun doelpubliek. Maar voor de andere groep reporters is dat door de komst van het internet helemaal veranderd. Zij staan dagelijks in contact met hun doelpubliek en dan vooral via de sociale media, waarvan voor de meesten toch wel Twitter toonaangevend is.

Daarnaast zeiden de geïnterviewden dat vaak zij een onderwerp voor een verslag voorstelden aan de redactie en niet omgekeerd. Maar daarbij merkten ze op dat wanneer er een grote

gebeurtenis plaatsvond in Moskou (of elders), je niet kon ontsnappen aan de actualiteit van de dag. In de literatuurstudie merkten Wouters, De Swert & Walgraeve (2009) op dat buitenlandreporters door de redactie vaak gevraagd worden een nationale invalshoek aan te knopen aan de gebeurtenissen in het buitenland. Aan zeven van de negen geïnterviewden werd dat af en toe gevraagd, maar niet vaak. Aan twee andere reporters, die beiden ook voor een openbare omroep werken, werd dat wel regelmatig gevraagd. Een reporter merkt daarbij wel op dat hij tijdens zijn periode in Moskou, in het begin van de jaren negentig, wel vaker gevraagd werd om een link te leggen tussen het thuisland en de gebeurtenissen in Rusland. Maar hij voegt daaraan toe dat het was rond de periode wanneer de Sovjet-Unie net uit elkaar viel en er veel meer publieke interesse was naar wat er in Rusland aan de gang was.

Het brongebruik van de reporters uit ons onderzoek loopt min of meer gelijk met het brongebruik van de correspondenten uit Kester (2010) haar onderzoek: zo baseerden de reporters van dit onderzoek zich regelmatig op Russische bronnen, alsook internationale nieuwsagentschappen en daarnaast ook het eigen netwerk. Al gaven vele van de correspondenten toe dat de Russische (staats-)media niet zo betrouwbaar zijn. Een reporter die tijdens het begin van de jaren negentig daarentegen als fulltime correspondent had gewerkt in Moskou, bevestigde dat de Russische persvrijheid in die periode inderdaad groter was dan ooit tevoren.

De Nederlandse correspondenten merkten - net als de correspondenten in het onderzoek van Kester - op dat Russische politici nauwelijks tot niet benaderbaar zijn en dat de Russische autoriteiten voor informatie voorrang geven aan grote internationale nieuwsagentschappen, zoals AP en Reuters. Maar een van de reporters van dit onderzoek zegt - net zoals de correspondenten van Kester haar onderzoek - dat hij soms gesprekken heeft met Russische vrienden of kennissen die meer inzicht hebben in het Kremlin-gebeuren om zo meer informatie te weten te kunnen komen over de Russische politiek en het beter te kunnen begrijpen. Daarnaast merkten een deel van de geïnterviewde reporters ook op dat er een verschil bestaat tussen een bron gebruiken en omgaan met een bron.

Daar waar Pasti, Chernysch en Svitich (2012) stellen dat het in Rusland moeilijk is om aan materiaal te raken zoals cijfers, documenten en feiten, stelden vele van de geïnterviewde reporters dat je daar op zich wel makkelijk aan kan geraken, maar dat je je moet afvragen of ze wel kloppen en of ze representatief zijn.

Uit de literatuurstudie was al gebleken dat sommige Russische media meer privileges genieten dan andere. Dat werd inderdaad bevestigd door de correspondenten van dit onderzoek, zeker wanneer het ging om Russische staatsmedia.

Een opvallende constatering is dat tijdens de jaren negentig Tsjetsjenië voor zowel buitenlandreporters als voor Russische journalisten een moeilijk toegankelijke plaats vormde. Voor de reporters die nu of recent in Moskou verbleven is dat verschoven naar Oekraïne. Ook stellen de Nederlandse reporters dat de Russische geheime dienst op zich niet zoveel belang hecht aan wat Nederlandse correspondenten doen (en eerder wel aan Amerikaanse correspondenten), behalve wanneer het gaat over het neergestorte vliegtuig MH17.

Tijdens hun journalistieke werk, ervoeren de buitenlandreporters geen censuur, maar wel druk. Dat kon gaan van berichtjes op sociale media tot daadwerkelijke fysieke bedreiging. Ook gaven vele van de geïnterviewden aan wel eens last te hebben van de Russische geheime dienst, net zoals alle reporters uit Kester (2010) haar onderzoek wel eens hinder hebben ondervonden van de KGB.

Toch een opvallend verschil tussen de literatuurstudie en het onderzoek is het volgende: Pasti, Chernysh en Svitich (2012) schreven dat 53% van de Russische journalisten uit hun onderzoek vond dat het moest kunnen verborgen camera's en microfoons te gebruiken. Van dit onderzoek zei iedere geïnterviewde zich altijd kenbaar te maken.

Voorts kunnen we besluiten dat we acht van de negen geïnterviewde correspondenten kunnen zien als een *detached watchdog*, terwijl een correspondent meer kan worden gezien als een *critical change agent*.

Tenslotte zeiden de meesten van de geïnterviewden dat een reporter die niet fulltime in Rusland verblijft niet hetzelfde werk kan doen als een reporter die dat wel kan. Daar werd wel bij opgemerkt dat het af en toe niet slecht is om een afstand te creëren tussen jou en het land waarover je bericht en dat je dankzij het internet nu meer zaken kan volgen over Rusland dan vroeger, zonder daar te moeten zijn. Al is het wel een voordeel als je dan Russisch kan.

Met deze masterproef hopen we een bijdrage te kunnen leveren aan het onderzoek over buitenlandse correspondenten in Rusland. Dit onderzoek besloeg slechts negen

correspondenten en vormt een kleinschalig onderzoek. Verder onderzoek is dus zeker aangewezen.

REFERENTIELIJST

- Baarda, B., De Goede, M. en Van der Meer-Middelburg, A. (2007). *Basisboek interviewen: handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews* (2de herziene druk). Groningen | Houten: Wolters-Noordhoff.
- BBC News. (2012). Moscow theatre siege: questions remain unanswered. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via <http://www.bbc.com/news/world-europe-20067384>
- Brown, A. (2009). *De opkomst en ondergang van het communisme* (Kuil, R. & Mulder, T., vert.). Houten: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 2009).
- Coalson, R. (2001). 'Russia. Managing the messengers', CPJ Press Freedom Reports from around the World. Geraadpleegd op 25 maart 2014, via <https://cpj.org/reports/2001/04/russia-coalson.php>
- Committee to Protect Journalists. (2015). 36 journalists murdered in Russia since 1992. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <https://cpj.org/killed/europe/russia/murder.php>
- Davies, N. (2008). *Flat earth news*. Londen: Random House.
- De Morgen. (2015). Het is zover: het einde van de VRT-correspondent. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via <http://www.demorgen.be/tvmedia/het-is-zover-het-einde-van-de-VRT-correspondent-a2376907/>
- Deredactie.be (2015). Afscheid van Nederland. Geraadpleegd op 15 augustus 2015, via <http://deredactie.be/cm/VRTnieuws/buitenland/standplaats-den Haag/1.2282592>
- De Smaele, H. (2004). Limited access to information as a means of censorship in post communist Russia. *The public*, 11(2), 65-82. doi:10.1080/13183222.2004.11008854
- De Smaele, H. (2006). 'In the name of democracy': the paradox of democracy and press freedom in post-communist Russia. In K. Voltmer (ed.), *Mass media and political communication in new democracies*, (pp. 35-48). Londen: Routledge.
- De Smaele, H. & Vartanova, E. (2007). Russia. In L. d'Haenens & F. Saeys (eds.), *Western broadcast models: structure, conduct and performance* (pp. 341-346). Berlijn: de Gruyter.
- De Smaele, H. (2008). Mass media and the information climate in Russia. *Europe-Asia Studies*, 59(8), 1299-1313. doi: 10.1080/09668130701655168
- De Standaard. (2000). ZOOM. Media-most. Overname op zijn Russisch. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via http://www.standaard.be/cnt/dst03082000_046
- De Standaard. (2001). Goesinski doet afstand van NTV-aandelen. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via http://www.standaard.be/cnt/nflg19042001_003
- d'Hamecourt, P. (2014). *Rusland in oorlog met zichzelf en de wereld*. Schoorl: Conserve.
- Elst, M. (2005). *Copyright, freedom of speech, and cultural policy in the Russian Federation*. Leiden: Koninklijke Brill.
- Felshtinsky, Y & Pribylovsky, V. (2008). *De onderneming. Rusland onder Poetin* (Grasman, G., vert.). Amsterdam: De Boekerij (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 2007).
- Figes, O. (2003). *Natasja's dans. Een culturele geschiedenis van Rusland* (Agricola, M., vert.). Houten: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 2002).
- Figes, O. (2014). *Revolutionary Russia, 1891-1991*. Londen: Penguin Books.
- Flores, M. (2006). *De geschiedenis van het communisme* (Lindt, M., vert.). Oosterhout: Deltas (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 2004).
- Fontaine, A. (2007). *Het rode gevaar. De geschiedenis van de Koude Oorlog 1917-1991*

- (Kwakkel, R. & Nelissen, H., vert.). Roeselare: Roularta Books (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 2004).
- Freedom House. (n.d.). Promise and reversal: the post-soviet landscape twenty years on. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <https://freedomhouse.org/report/special-reports/promise-and-reversal-post-soviet-landscape-twenty-years#.Va4blvntmko>
- Freedom House. (2014). Freedom of the press 2014. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2014#.VarbvPntmko>
- IPF. (1991). Law of the Russian Federation on mass media. Geraadpleegd op 25 maart 2014, via http://www.policy.hu/myagmar/Russian_Mass_Media_Law_I.PDF
- Golubev A.V., Telicin V.L. & Černikova, T.V. (2007). *Rossijskaja istorija*. Moskou: Rosmèn.
- Hamilton, J.M. & Jenner, E. (2004). Redefining foreign correspondence. *Journalism Studies*, 5, 301- 321. Geraadpleegd op 30 maart 2014, via <http://jou.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/3/301>
- Hamilton, J.M. & Cole, J. (2008). The history of a surviving species. *Journalism Studies*, 6, 798—812. Geraadpleegd op 30 maart 2014, via <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713393939>
- Hanitzsch, T. (2011). Populist disseminators, detached watchdogs, critical change agents and opportunist facilitators. Professional milieus, the journalistic field and autonomy in 18 countries. *International Communication Gazette* 73(6), 477-494. doi: 10.1177/1748048511412279
- Hannerz, U. (2004). *Foreign news. Exploring the world of foreign correspondents*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Hess, S. (1996). *International news and foreign correspondents*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Honselaar, W. (2002). *Groot Russisch-Nederlands woordenboek*. Amsterdam: Pegasus.
- Hutchings, S. & Rulyova, N. (2009). *Television and culture in Putin's Russia. Remote control*. Londen: Routledge.
- Kester, B. (2010). The art of balancing. Foreign correspondence in non-democratic countries: the Russian case. *International Communication Gazette*, 72(1), 51-69. doi: doi: 10.1177/1748048509350338
- Malfliet, K. (2004). *Rusland na de Sovjet-Unie: een normaal land?* Tielt: Uitgeverij Lannoo.
- Ministerstvo inostranykh del Rossijskoj Federacii. (1994, 13 september). PRAVILA akkreditacii I prebyvanija korrespondentov i NOStranykh sredstv massovoj informacii na territorii Rossijskoj Federacii. Geraadpleegd op 6 april 2014, via <http://www.mid.ru/bdomp/ns-zhur.nsf/705bb9d211b2fada43256b060047a8a2/52a488478e61077943256b090037e183!OpenDocument>
- NRC Handelsblad. (2001). Kritische NTV laat zich niet zomaar wurgen. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via <http://retro.nrc.nl/W2/Nieuws/2001/01/30/Med/01.html>
- Otto, F. & Meyer, C. (2012). Missing the story? Changes in foreign news reporting and their implications for conflict prevention. *Media, War & Conflict*, 5 (3), 205-211. Geraadpleegd op 6 april 2014, via <http://mwc.sagepub.com/content/5/3/205>
- Paletz, D. L., Jakubowicz, K. & Novosel, P. (1995). *Glasnost and after. Media and change in Central and Eastern Europe*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Pasti, S., Chernysh, M. & Svitich, L. (2012). Russian journalists and their profession. In D.H. Weaver & L. Willnat (eds.), *The global journalist in the 21st century*, (pp. 267-282). New York, NY: Routledge.
- Pei, M. (1994). *From reform to revolution: the demise of communism in China and the Soviet Union*. Cambridge, Ma: Harvard University Press.

- Reporters Without Borders. (n.d.). Predators. Russia - Vladimir Putin. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <http://en.rsf.org/predator-vladimir-putin,44517.html>
- Reporters Without Borders. (2009). 2009: journalists killed. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <http://en.rsf.org/press-freedom-barometer-journalists-killed.html?annee=2009>
- Reporters Without Borders. (2014). 2014 world press freedom index. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <http://index.rsf.org/#/>
- Reporters Without Borders. (2015). 2015 world press freedom index. Geraadpleegd op 29 juni 2015, via <http://index.rsf.org/#/>
- Reynolds, J. (2010). Correspondents: they come in different shapes and sizes. *Nieman Reports*, 64 (3), 8-11.
- Russian Union of Journalists. (2011). Database of deaths of journalists in Russia. Geraadpleegd op 30 april 2014, via <http://journalists-in-russia.org/rjournalists>
- Smith, S. (2004). Petrograd in 1917: the view from below. In R. Wade (ed.), *Revolutionary Russia. New approaches* (pp. 13-31). New York, NY: Routledge.
- The Moscow Times. (2014). V Kontakte founder Pavel Durov learns he's been fired through media. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via <http://www.themoscowtimes.com/business/article/vkontakte-founder-pavel-durov-learns-hes-been-fired-through-media/498641.html>
- The New York Times. (2014). Once celebrated in Russia, the programmer Pavel Durov chooses exile. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via http://www.nytimes.com/2014/12/03/technology/once-celebrated-in-russia-programmer-pavel-durov-chooses-exile.html?_r=0
- The Washington Post. (2007). The Foreign Correspondent. A Look at the Journalists Who Provide Eyewitness Accounts, On-Sight Interviews And Reports of the Trends, Events and Ideas From Around the World. 6(9).
- Van Ginneken, J. (2002). *De schepping van de wereld in het nieuws: de 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken*. Deventer: Kluwer.
- Vice News. (2015). Crime, punishment and Russia's original social network. Geraadpleegd op 30 juni 2015, via <http://motherboard.vice.com/read/v-for-vkontakte>
- Waegemans, E. (2002). *Russkaja literatura ot Petra Velikogo do našich dnei*. Moskou: Rossijskij gosudarstvennyj gumanitarnyj universitet.
- Weaver, D.H. (ed.). (1998). *The global journalist. News people around the world*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Weaver, D.H. & Willnat, L. (2003). Through their eyes: correspondents in the United States. *Journalism*, 4(4), 403-422.
- Willnat, L. & Martin, J. (2012). Foreign correspondents - an endangered species? In D.H. Weaver & L. Willnat (eds.), *The global journalist in the 21st century*, (pp. 495-510). New York, NY: Routledge.
- Worlds of Journalism Study. (z.d.). The worlds of journalism study. Geraadpleegd op 1 augustus 2015, via <http://worldsofjournalism.org/>
- Wouters, R., De Swert, K. & Walgrave, S. (2009). *Een venster op de wereld. De actuele staat van buitenlandberichtgeving: feiten, impact en actieruimte*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- Zakonodatel'stvo Rossijskoj Federacii o sredstvach massovoj informatsij. (1993). Glava 2: Prava i svobody čeloveka i graždanina. Geraadpleegd op 25 maart 2014, via <http://www.gov.ru/main/konst/konst12.html>
- Zassoursky, I. (2004). *Media and power in Post-Soviet Russia*. New York, NY: M.E. Sharpe.

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST

1 Achtergrondvragen

1.1 Persoonsgegevens

- **Persoonlijk:** Naam en voornaam
- **Persoonlijk, profiel:** Leeftijd en geboortejaar
- **Persoonlijk, profiel:** Geslacht
- **Persoonlijk, profiel:** Nationaliteit
- **Persoonlijk:** Burgerlijke staat
 - **Persoonlijk, profiel:** Indien partner, vanwaar afkomstig?
- **Persoonlijk, profiel:** Gevolgde opleiding
- **Persoonlijk, profiel:** Woonsituatie

1.2 Achtergrond

- **Profiel:** Beroep ouders
- **Profiel:** Als kind of tijdens jeugd al in het buitenland gewoond?
 - **Profiel:** Indien ja, welk land?

2 Buitenlandreportervragen

2.1 Beroep

2.1.1 Algemeen

- **Profiel:** Hoelang al werkzaam als journalist?
- **Profiel:** En hoelang al als buitenlandse correspondent?
- **Profiel:** Hoelang al als buitenlandse correspondent in Rusland?
- **Profiel, geo:** Heeft u naast Rusland nog in andere landen gewerkt als buitenlandse correspondent?

2.1.2 Type buitenlandse correspondent

- **Typologie:** Verblijft/verbleef u voltijds in Rusland?
- **Typologie :** Werkt/werkte u als freelancer, voor een vast mediabedrijf of voor verschillende mediabedrijven?
- **Typologie:** Werkt/werkte u enkel voor media uit uw thuisland?
- **Typologie :** Voor welk type medium bent u werkzaam: online, print, televisie, radio, ander?
- **Typologie :** Werkt/werkte u alleen of heeft/had u medewerkers?
- **Typologie :** Wie is/was uw doelpubliek?
- **Typologie, WSJ :** Heeft/had u contact met uw doelpubliek?

2.1.3 Werkorganisatie

- **Profiel:** Heeft u een soort van training gehad voordat u naar het buitenland vertrok?
- **Covering:** Over welke thema's maakt u het vaakst reportages?
- **Covering :** Ontvangt u voorstellen van onderwerpen waarover u iets moet publiceren?
- **Covering , domesticatie:** Wordt u tijdens de verslaggeving gevraagd om een link te leggen tussen de gebeurtenissen in Rusland en het thuisland?

3 Vragen over het journalistieke werk in Rusland

3.1 Bronnen

- **Bronbelang:** Van welke bronnen maakt u gebruik?
 - **Bronbelang:** Eigen research
 - **Bronbelang:** Uzelf als ooggetuige
 - **Bronbelang, officiële bronnen:** Officiële bronnen
 - **Officiële bronnen:** De regering; woordvoerders van politici, bedrijven of organisaties

- Officiële bronnen: Officiële procedures, persberichten, persconferenties, andere georganiseerde gebeurtenissen
 - Officiële bronnen: Officiële documenten, decreten, regerings- en beleidsplannen
- Bronbelang : Lokale ooggetuigen
- Bronbelang: Personen
- Bronbelang : Media
- Nieuwsagentschap: Lokaal nieuwsagentschap
- Nieuwsagentschap: Internationaal nieuwsagentschap
- Officiële bronnen: Lokaal NGO
- Officiële bronnen: Internationaal NGO
- Bronbelang : Andere maatschappelijke factoren
- Bronbelang : Academics
- Bronbelang : Andere
- Bronbelang: Wanneer u informatie van derden ontvangt, checkt u dan waar het vandaan komt?
- Bronbelang, officiële bronnen: Hoe gaat u om met materiaal van een officiële bron?
- Bronbelang: Hoeveel bronnen gebruikt u gewoonlijk per verslaggeving?
- Bronbelang, WSJ: Geeft u uw eigen visie in uw verslaggeving?

3.2 Informatietoegang

- Info Ru.: Kan u in Rusland makkelijk aan informatie komen zoals pure feiten, documenten en cijfermateriaal?
- Info Ru.: Heeft u het al ervaren dat bepaalde media in Rusland 'meer privileges' genieten dan andere?
- Info Ru, ervaring.: Zijn er al plaatsen geweest waar een Russische collega niet kon komen en u wel?

- **Info Ru**, **ervaring**: Wat is volgens u het grootste verschil tussen een buitenlandreporter in Rusland en een Russische journalist in Rusland?

3.2.1 Ervaring druk

- **Info Ru**, **profiel Ru**.: Ervaart u tijdens uw journalistieke werk druk vanwege bepaalde personen of organisaties, zoals bijvoorbeeld volgende kanalen:
 - Lokale autoriteiten
 - Federale autoriteiten
 - Redactiesuperieuren
 - Eigenaars
 - Collega's
 - Adverteerders
 - Het doelpubliek
 - Speciaal publiek van het medium
 - De ethiek van het beroep
 - De politieke positie van het medium
 - Andere

3.3 Ethiek

- **Bronbelang**, **ethiek**: Wordt/werd er wel eens materiaal gepubliceerd dat niet (volledig) correct of niet volledig gecheckt is/was?
- **Ethiek**: Maakt/maakte u zichzelf altijd kenbaar?
- **Ethiek**: Wordt/werd er wel eens materiaal gepubliceerd waarvoor er geen toestemming was gegeven om het uit te brengen?
- **Ethiek**, **info Ru**.: Is er ooit al materiaal geweest dat niet werd gepubliceerd en dat volgens u wel zou naar buiten moeten zijn gebracht?
 - **Ethiek**, **info Ru**.: Indien ja, wat was de reden?

3.4 Rolperceptie

- **WSJ**: Kunt u wat meer vertellen over het soort informatie dat u uw doelpubliek wil voorzien?
- **WSJ**: Kunt u wat meer vertellen over hoe u staat tegenover de Russische regering en de Russische zakenwereld?

4 Afsluitende vragen

- **Toekomst, ervaring, covering**: Hoe ziet u uw beroep over tien jaar?
- **Toekomst, ervaring**: Wilt u in de journalistiek blijven?
- **Toekomst, ervaring, profiel**: Kan volgens u een reporter die niet fulltime verblijft in Rusland hetzelfde werk verrichten als een reporter die dat wel doet?
- **Ervaring**: Wilt u graag nog iets toevoegen aan dit gesprek?

BIJLAGE 2: LIJST MET CODES VRAGENLIJST

Hieronder staan de codes en subcodes die werden toegekend aan de hoofd- en subvragen in de topiclijst.

Persoonlijk	Persoonsgegevens journalist.
Profiel	Profiel van de buitenlandse correspondent.
Geo	Geografische concentratie buitenlandse correspondenten.
Typologie	Typologieën buitenlandse correspondenten.
Covering	Covering van buitenlands nieuws door mediaorganisaties.
<u>Domesticatie</u>	Een link tussen gebeurtenissen uit het buitenland en het thuisland, gelegd door de buitenlandreporter. Is een subcategorie van covering .
Bronbelang	Belang van nieuwsbronnen, de bronnen waarop de buitenlandreporter zich baseert.
<u>Officiële bronnen</u>	Officiële bronnen, zoals autoriteiten, woordvoerders en persberichten van organisaties. Is een subcategorie van bronbelang .
<u>Nieuwsagentschap</u>	Pers- en nieuwsagentschappen waar de buitenlandreporter zich op baseert? Is een subcategorie van bronbelang .
Info Ru.	Informatietoegang in Rusland.
<u>Profiel Ru.</u>	Profiel van de Russische journalist.
Ervaring	De persoonlijke ervaring van de buitenlandreporter.
Ethiek	De morele belangen van het journalistieke werk
WSJ	De rolperceptie van de buitenlandreporter, gebaseerd op het project 'Worlds of Journalism Study'. Vervult de buitenlandreporter de rol van <i>poulist disseminator</i> , van <i>detached watchdog</i> , van <i>critical change agent</i> of van <i>opportunist facilitator</i> ?
Toekomst	De buitenlandreporter zijn visie over de toekomst van zijn beroep

BIJLAGE 3: TOEGANG TOT INFORMATIE IN RUSLAND EN DE WERKING VAN DE RUSSISCHE PERS VAN 1970 TOT 2000 VOLGENS ZASSOURSKY

In de tabel hieronder staat Zassoursky's beschrijving van de toegang tot informatie in Rusland en de werking van de Russische pers van 1970 tot 2000 (Zassoursky, 2004, p. 22).

	1970-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2000-?
<i>Social reality</i>	Highly organized, based on a highly developed system of rituals and social institutions.	Shifting, transforming.	Chaotic, disintegrating with islands of growth.	Fragmented according to new social stratification. Uncertain.	Structured in the hierarchy of signs, supported by war, rituals and strong leader vs. different realities.
<i>Change</i>	Totally new media system built from scratch and perfected over the years.	Video boom. Unprecedented increase in print press circulation, first live broadcasts of political events and news shows on TV. Politicization of the masses.	Registered independently of their owners, the media become independent. Printing press is losing circulation due to high prices on paper and delivery.	Sophisticated manipulative techniques are introduced. Media are used in info wars and profoundly discredited. Satellite TV and internet are introduced.	While state becomes the dominating power centre, the control over symbolic reality becomes almost complete. Internet enters rapid growth.
<i>Means of control</i>	Party and Soviet social institutions.	Party and Soviet social institutions, unifying reform policy.	Fear return of Communists, subsidies, press law.	Politicized capital invested through media holdings, media owners.	The new power system built around law enforcement agencies, press law, SORM2 for the internet.

BIJLAGE 4: GELUIDSFRAGMENTEN EN TRANSCRIPTIES

De geluidsfragmenten en de transcripties van de interviews zijn terug te vinden bij Elien. De transcripties zijn ook raadpleegbaar op de aan de masterproef toegevoegde cd-rom.